

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»
ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
РЕСТОРАННОГО І ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

ВЕРТЕЛЕЦЬКИЙ РОСТИСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ

**РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ У ЗМІЦНЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ПІСЛЯ ВІЙНИ**

**Кваліфікаційна робота
за спеціальністю 242 Туризм**

Особистий підпис – _____ Р.В. Вертелецький

Науковий керівник – _____ к.г.н., доцент К.О. Верес
(підпис) (посада, науковий ступінь,
наукове звання, ініціали, прізвище)

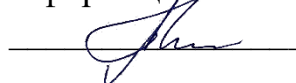
Зав. кафедри – _____ к.п.н., доцент В.В. Бурдун
(підпис) (посада, науковий ступінь,
наукове звання, ініціали, прізвище)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»
ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
РЕСТОРАННОГО І ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

Затверджую:

Декан факультету технологій та
інформаційних систем

 Могильний Г.А.

**Індивідуальний план здобувача вищої освіти
щодо виконання кваліфікаційної роботи**

1. Вертелецький Ростислав Васильович
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)
 2. Факультет технологій та інформаційних систем
 3. Спеціальність «Туризм»
 4. Кафедра професійної освіти ресторанного і туристичного бізнесу
 5. Науковий керівник Верес Катерина Олександрівна, к.г.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
 6. Тема кваліфікаційної роботи
Роль внутрішнього туризму у зміцненні національної ідентичності після війни
1. Термін подання роботи на кафедру 08.05.2026 р.

<i>№</i>	<i>Заходи</i>	<i>Термін виконання</i>	<i>Відмітка про виконання</i>
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи, вивчення наукової літератури, затвердження теми й керівника.	10.10.2025	
2.	Розробка плану роботи, визначення мети, завдань, об'єкту, предмету, методів дослідження.	14.11.2025	
3.	Робота над теоретичною частиною кваліфікаційної роботи, аналіз літературних джерел.	05.12.2025	

4.	Подання теоретичної частини кваліфікаційної роботи для першого читання науковим керівником.	19.12.2025	<i>Іванч</i>
5.	Усунення зауважень, урахування рекомендацій наукового керівника, подання теоретичної частини кваліфікаційної роботи на друге читання.	16.01.2026	<i>Іванч</i>
6.	Розробка технологічної і конструкторської частин роботи. Поетапний аналіз та обговорення результатів дослідної роботи.	30.01.2026	<i>Іванч</i>
7.	Подання першого варіанта дослідної частини кваліфікаційної роботи на перевірку науковому керівникові.	20.02.2026	<i>Іванч</i>
8.	Урахування рекомендацій наукового керівника, збагачення роботи додатковими дослідженнями, проведеними під час практики, підготовка варіанта роботи до попереднього захисту роботи на кафедрі.	06.03.2026	<i>Іванч</i>
9.	Попередній захист роботи на кафедрі.	20.03.2026	<i>Іванч</i>
10.	Доопрацювання кваліфікаційної роботи з урахуванням рекомендацій після попереднього захисту роботи на кафедрі.	03.04.2026	<i>Іванч</i>
11.	Подання кваліфікаційної роботи науковому керівникові та рецензентові на підготовку відгуку й рецензії.	17.04.2026	<i>Іванч</i>
12.	Подання на кафедру остаточного варіанта кваліфікаційної роботи, підписаного випускником, науковим керівником і рецензентом.	08.05.2026	<i>Іванч</i>

Здобувач вищої освіти _____ **Вертелецький Р. В.**
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи *Іванч* _____ **Верес К. О.**
 (підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ..	8
1.1. Сутність та складові національної ідентичності в сучасному суспільстві..	8
1.2. Внутрішній туризм як соціокультурне явище та інструмент формування громадянської свідомості.....	12
1.3. Світовий досвід використання туризму для консолідації суспільства та збереження культурної спадщини.....	16
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	25
2.1. Аналіз розвитку внутрішнього туризму в Україні в умовах воєнного часу.....	25
2.2. Туристичні ресурси України як основа пізнання національної історії та культури.....	30
2.3. Вплив внутрішніх туристичних подорожей на формування патріотичних цінностей та національної єдності.....	35
Висновки до розділу 2.....	40
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	42
3.1. Розроблення туристичних продуктів патріотичного та культурно- пізнавального спрямування.....	42
3.2. Маркетингові інструменти популяризації внутрішнього туризму серед населення України.....	48
3.3. Стратегічні напрями розвитку внутрішнього туризму як чинника післявоєнного відновлення та суспільної згуртованості.....	53
Висновки до розділу 3.....	58
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах розвитку українського суспільства особливого значення набувають питання збереження та зміцнення національної ідентичності. Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією проти України, спричинила глибокі соціальні, економічні та культурні трансформації, водночас посиливши потребу в суспільній консолідації, формуванні спільних цінностей та зміцненні громадянської свідомості. У цих умовах важливого значення набуває пошук ефективних механізмів підтримки національної єдності та відновлення культурного простору держави. Одним із таких механізмів виступає внутрішній туризм.

Внутрішній туризм є не лише складовою туристичної індустрії та важливим чинником соціально-економічного розвитку регіонів, а й потужним соціокультурним інструментом. Завдяки подорожам територією власної країни громадяни мають можливість глибше пізнати історію, культуру, традиції, природну спадщину та сучасні досягнення України. Це сприяє формуванню історичної пам'яті, розвитку патріотизму, усвідомленню належності до єдиного національного простору та зміцненню суспільної згуртованості.

Особливо актуальним є дослідження ролі внутрішнього туризму в післявоєнний період, коли одним із ключових завдань держави стане відновлення соціальної єдності, підтримка національної самосвідомості та формування позитивного бачення майбутнього України. Використання туристичного потенціалу для популяризації культурної спадщини, розвитку маршрутів національної пам'яті та посилення міжрегіональних зв'язків може стати важливим чинником післявоєнного відновлення країни.

Проблематика взаємозв'язку туризму та національної ідентичності знайшла відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, які досліджували питання формування національної самосвідомості, розвитку

внутрішнього туризму, збереження культурної спадщини та впливу туристичної діяльності на суспільні процеси. Однак сучасні виклики, пов'язані з воєнними подіями та перспективами післявоєнного відновлення України, потребують подальшого наукового осмислення ролі внутрішнього туризму як інструменту зміцнення національної ідентичності.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та визначенні ролі внутрішнього туризму у зміцненні національної ідентичності України в умовах післявоєнного відновлення, а також розробленні практичних напрямів його ефективного використання для суспільної консолідації.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

- розкрити сутність та складові національної ідентичності в сучасному суспільстві;
- дослідити внутрішній туризм як соціокультурне явище та інструмент формування громадянської свідомості;
- проаналізувати світовий досвід використання туризму для консолідації суспільства та збереження культурної спадщини;
- охарактеризувати сучасний стан розвитку внутрішнього туризму в Україні в умовах воєнного часу;
- дослідити туристичні ресурси України як основу пізнання національної історії та культури;
- визначити вплив внутрішніх туристичних подорожей на формування патріотичних цінностей та національної єдності;
- обґрунтувати перспективні напрями використання внутрішнього туризму для зміцнення національної ідентичності в післявоєнний період;
- розробити пропозиції щодо популяризації внутрішнього туризму та посилення його ролі у процесах післявоєнного відновлення України.

Об'єктом дослідження є внутрішній туризм України як соціокультурне явище.

Предметом дослідження є роль внутрішнього туризму у формуванні та зміцненні національної ідентичності в умовах післявоєнного розвитку України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналіз та синтез - для вивчення наукових джерел і теоретичного узагальнення проблеми; порівняльний метод - для дослідження міжнародного досвіду використання туризму як інструменту суспільної консолідації; статистичний та аналітичний методи - для оцінювання сучасного стану внутрішнього туризму в Україні; системний підхід - для визначення взаємозв'язку між туристичною діяльністю та процесами формування національної ідентичності; графічний метод - для наочного відображення результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання сформульованих висновків і рекомендацій органами державної влади, органами місцевого самоврядування, туристичними підприємствами, закладами освіти та громадськими організаціями при розробленні програм розвитку внутрішнього туризму, популяризації культурної спадщини та реалізації заходів, спрямованих на зміцнення національної ідентичності й суспільної згуртованості.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розглянуто теоретичні засади взаємозв'язку внутрішнього туризму та національної ідентичності. У другому розділі проаналізовано сучасний стан внутрішнього туризму в Україні та його вплив на формування національної ідентичності. У третьому розділі визначено перспективи використання внутрішнього туризму для зміцнення національної ідентичності в післявоєнний період і запропоновано напрями його подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

1.1. Сутність та складові національної ідентичності в сучасному суспільстві

Національна ідентичність є одним із ключових чинників функціонування та розвитку будь-якого суспільства. Вона формує уявлення людини про свою належність до певної нації, визначає систему цінностей, моделей поведінки, історичних орієнтирів та культурних традицій. В умовах глобалізації, активного розвитку інформаційних технологій, посилення міжнародної мобільності населення та трансформації суспільних процесів проблема збереження й зміцнення національної ідентичності набуває особливої актуальності [18; 19].

У сучасній науковій літературі національна ідентичність розглядається як складне багаторівневе соціокультурне явище, що характеризує усвідомлення особою своєї належності до певної національної спільноти, прийняття її цінностей, традицій, історичної пам'яті, мови та культурної спадщини. Водночас національна ідентичність виступає важливим чинником суспільної консолідації, формування громадянської позиції та забезпечення соціальної стабільності [18, с. 68-70].

Сутність національної ідентичності полягає не лише у формальній належності до певної держави чи етнічної групи. Вона охоплює широкий спектр духовних, культурних, історичних та соціальних зв'язків, які формують відчуття спільності між громадянами. Через національну ідентичність людина ототожнює себе з історією своєї країни, її культурою, традиціями та майбутнім розвитком [19, с. 42-47].

У сучасному суспільстві національна ідентичність виконує низку важливих функцій, які забезпечують стабільність суспільства та сприяють формуванню національної єдності (рис. 1.1).

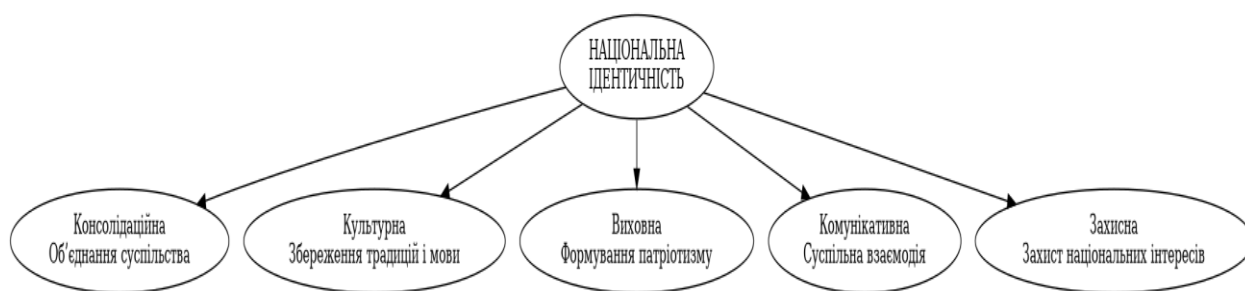

Рис. 1.1. Основні функції національної ідентичності

Як видно з рисунка, національна ідентичність виконує не лише культурну, але й соціально-політичну функцію. Вона сприяє згуртованості населення, збереженню історичної пам'яті та підтримці національних інтересів держави [18; 19].

Особливого значення питання національної ідентичності набули для України в умовах війни. Повномасштабна збройна агресія стала потужним каталізатором процесів національного самоусвідомлення, посилення патріотизму та переосмислення культурних цінностей. Українці дедалі більше ототожнюють себе зі своєю державою, історією та культурою, що сприяє зміцненню суспільної єдності [26].

Національна ідентичність формується під впливом великої кількості факторів, які взаємодіють між собою та створюють цілісну систему національного самоусвідомлення. Основні складові національної ідентичності наведено в таблиці 1.1 [18; 19].

Зазначені складові перебувають у тісному взаємозв'язку та формують цілісну систему національної ідентичності. Втрата або послаблення хоча б одного з елементів може негативно вплинути на рівень національної згуртованості та суспільної стабільності.

У сучасному світі процес формування національної ідентичності відбувається під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До внутрішніх чинників належать система освіти, культурна політика держави, діяльність засобів масової інформації, сімейне виховання та громадянське суспільство. Зовнішні чинники пов'язані з процесами глобалізації,

міжнародною міграцією, розвитком цифрових технологій та міжкультурною взаємодією.

Таблиця 1.1

Основні складові національної ідентичності

Складова	Характеристика
Історична пам'ять	Усвідомлення спільного історичного минулого, визначних подій та постатей
Мова	Засіб комунікації та носій національної культури
Культура	Сукупність традицій, звичаїв, мистецтва та духовних цінностей
Територіальна належність	Усвідомлення зв'язку з певною територією та державою
Національні символи	Прапор, герб, гімн та інші символи державності
Громадянська свідомість	Відповідальність за розвиток держави та суспільства
Спільні цінності	Патріотизм, свобода, демократія, справедливість
Соціальна єдність	Відчуття належності до національної спільноти

Важливу роль у зміцненні національної ідентичності відіграє культурна спадщина, яка забезпечує зв'язок поколінь та сприяє передачі національних цінностей. Саме через знайомство з історичними пам'ятками, традиціями, народними ремеслами та культурними об'єктами формується почуття причетності до національної спільноти [3; 24; 25].

В умовах сучасної України особливого значення набуває внутрішній туризм як інструмент формування та зміцнення національної ідентичності. Подорожі територією країни сприяють пізнанню історії, культури, традицій та природної спадщини регіонів, що формує більш глибоке розуміння національної єдності. Через туристичні маршрути громадяни отримують

можливість безпосередньо ознайомитися з культурними надбаннями різних областей України та відчувати свою належність до єдиного національного простору [15; 17].

Схематично взаємозв'язок між внутрішнім туризмом та національною ідентичністю представлено на рисунку 1.2.

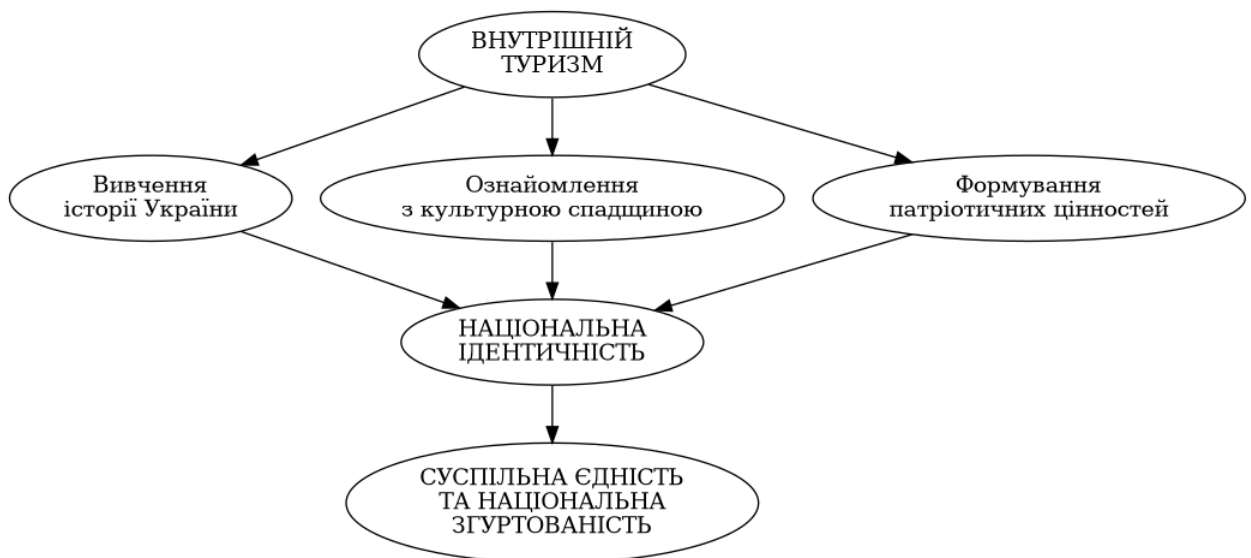

Рис. 1.2. Вплив внутрішнього туризму на формування національної ідентичності

Сучасні дослідження свідчать, що національна ідентичність не є статичним явищем. Вона постійно розвивається та адаптується до суспільних змін. Під впливом нових викликів відбувається переосмислення історичних подій, культурних цінностей та суспільних пріоритетів. Саме тому підтримка національної ідентичності потребує системної роботи держави, освітніх установ, громадських організацій та кожного громадянина.

Отже, національна ідентичність є складним соціокультурним феноменом, що об'єднує історичні, культурні, мовні, територіальні та громадянські компоненти. Вона виступає важливою основою суспільної згуртованості, формування патріотизму та зміцнення державності. В сучасних умовах особливу роль у підтримці національної ідентичності відіграє

внутрішній туризм, який сприяє пізнанню культурної спадщини, збереженню історичної пам'яті та розвитку національної свідомості громадян [15; 18; 19].

1.2. Внутрішній туризм як соціокультурне явище та інструмент формування громадянської свідомості

У сучасних умовах розвитку суспільства внутрішній туризм набуває дедалі більшого значення не лише як складова туристичної індустрії, але й як важливий соціокультурний феномен, що сприяє зміцненню національної єдності, формуванню громадянської свідомості та збереженню культурної спадщини. Особливої актуальності роль внутрішнього туризму набуває для України в умовах воєнних викликів та післявоєнного відновлення, коли зростає потреба у консолідації суспільства, підтримці національної ідентичності та розвитку патріотичних цінностей [2; 15; 17].

Внутрішній туризм являє собою сукупність туристичних подорожей громадян у межах власної держави з метою відпочинку, оздоровлення, пізнання культурної спадщини, участі у подієвих заходах, паломництва, рекреації або ділової діяльності. На відміну від міжнародного туризму, внутрішні подорожі забезпечують більш тісне знайомство населення з історичними, культурними та природними ресурсами країни, сприяючи формуванню усвідомленого ставлення до власної держави [2; 11; 14].

Соціокультурна роль внутрішнього туризму полягає у створенні умов для міжрегіональної взаємодії населення, збереження культурних традицій та передачі історичної пам'яті між поколіннями. Подорожуючи різними регіонами країни, громадяни мають можливість ознайомитися з особливостями місцевої культури, архітектури, народних ремесел, гастрономічних традицій та історичних пам'яток, що сприяє формуванню відчуття приналежності до єдиного культурного простору [15; 17].

У сучасних наукових дослідженнях внутрішній туризм розглядається як ефективний інструмент розвитку громадянської свідомості. Завдяки

туристичним подорожам відбувається поглиблення знань про історію держави, її культурну спадщину та визначні події, що формують систему цінностей громадян і сприяють зміцненню патріотизму [17].

Вплив внутрішнього туризму на суспільство можна представити у вигляді схеми (рис. 1.3).

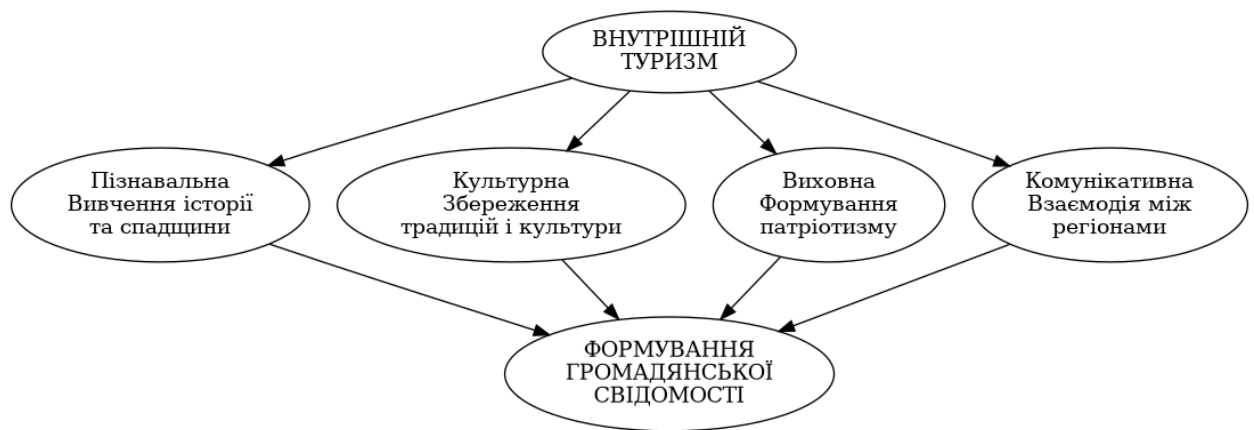

Рис. 1.3. Основні соціокультурні функції внутрішнього туризму

Як свідчить рисунок 1.3, внутрішній туризм виконує комплекс взаємопов'язаних функцій, які сприяють розвитку особистості та суспільства в цілому. Через ознайомлення з історико-культурними об'єктами людина отримує нові знання про свою країну, що формує більш глибоке усвідомлення власної національної приналежності.

Особливого значення внутрішній туризм набуває у процесі формування громадянської свідомості молоді [20]. Екскурсії історичними місцями, відвідування музеїв, меморіальних комплексів, національних парків та культурних центрів сприяють вихованню відповідальності за збереження національної спадщини та формуванню активної громадянської позиції.

Важливими складовими впливу внутрішнього туризму на громадянську свідомість є історична пам'ять, культурна спадщина та патріотичне виховання [17; 20] (табл. 1.2).

*Таблиця 1.2***Вплив внутрішнього туризму на формування громадянської свідомості**

Напрямок впливу	Характеристика	Результат
Історико-пізнавальний	Ознайомлення з історичними пам'ятками та подіями	Формування історичної пам'яті
Культурно-просвітницький	Вивчення традицій, звичаїв та культурної спадщини	Збереження національних цінностей
Патріотичний	Відвідування місць бойової слави та меморіалів	Посилення патріотичних почуттів
Комунікативний	Взаємодія представників різних регіонів	Зміцнення суспільної єдності
Освітній	Розширення знань про країну та її розвиток	Підвищення громадянської активності
Соціальний	Залучення населення до культурного життя країни	Формування відповідальності за майбутнє держави

Дані таблиці свідчать про багатогранний вплив внутрішнього туризму на розвиток особистості та суспільства. Туристичні подорожі сприяють не лише відпочинку, але й формуванню системи цінностей, що визначають ставлення людини до держави та суспільства.

В умовах України внутрішній туризм виконує також важливу інтеграційну функцію. Протягом тривалого часу окремі регіони країни розвивалися під впливом різних історичних, політичних та культурних чинників. Саме туристичні подорожі створюють можливість для взаємного пізнання регіонів, подолання стереотипів та зміцнення міжрегіональних зв'язків.

Після початку повномасштабної війни внутрішній туризм набув нових змістовних характеристик. З'явилися маршрути пам'яті, військово-патріотичні екскурсії, тури до місць героїчного спротиву українського народу

[20; 26]. Такі подорожі сприяють осмисленню сучасної історії України та формуванню колективної пам'яті суспільства.

Основні напрями впливу внутрішнього туризму на зміцнення громадянської свідомості представлені на рисунку 1.4.

Рис. 1.4. Механізм формування громадянської свідомості через внутрішній туризм

Значний вплив на розвиток внутрішнього туризму мають сучасні цифрові технології. Соціальні мережі, онлайн-платформи бронювання, віртуальні екскурсії та туристичні мобільні додатки сприяють популяризації культурної спадщини України серед населення. Завдяки цифровим інструментам зростає доступність інформації про туристичні ресурси, що стимулює інтерес до подорожей власною країною [5; 28].

Окрім культурного та освітнього значення, внутрішній туризм має важливий економічний ефект. Його розвиток сприяє створенню робочих місць, підтримці малого та середнього бізнесу, розвитку інфраструктури та підвищенню добробуту місцевих громад. Таким чином, внутрішній туризм виступає не лише інструментом формування громадянської свідомості, але й чинником сталого розвитку регіонів.

Важливим напрямом розвитку внутрішнього туризму в Україні є створення нових туристичних продуктів, орієнтованих на вивчення історії, культури та сучасних подій. Особливо перспективними є маршрути національної пам'яті, культурно-пізнавальні тури, етнографічні подорожі та екологічний туризм.

Отже, внутрішній туризм є важливим соціокультурним явищем, яке виконує освітню, виховну, культурну та інтеграційну функції. Через знайомство з історією, культурою та природною спадщиною України він сприяє формуванню громадянської свідомості, розвитку патріотизму та зміцненню національної єдності. У післявоєнний період значення внутрішнього туризму як інструменту суспільної консолідації та відновлення національної ідентичності лише зростатиме [15; 17; 20].

1.3. Світовий досвід використання туризму для консолідації суспільства та збереження культурної спадщини

У сучасних умовах туризм дедалі частіше розглядається не лише як галузь економіки, але й як важливий інструмент соціального розвитку,

міжкультурного діалогу та формування національної єдності. Багато держав використовують туристичний потенціал для зміцнення суспільної згуртованості, популяризації історико-культурної спадщини та формування позитивного іміджу країни. Особливої актуальності такі підходи набувають у країнах, які пережили військові конфлікти, політичні трансформації або процеси національного відродження [29; 30; 31].

Світовий досвід свідчить, що туризм здатний виконувати важливі суспільні функції, серед яких збереження культурної спадщини, підтримка історичної пам'яті, розвиток громадянської свідомості та посилення соціальної інтеграції населення. Через туристичні подорожі громадяни отримують можливість краще пізнати історію власної країни, її культурні надбання та регіональне різноманіття, що сприяє формуванню почуття приналежності до єдиної національної спільноти [31; 32; 33].

Вагомий внесок у розвиток концепції культурного туризму зробила Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), яка розглядає туристичну діяльність як один із ефективних механізмів збереження об'єктів матеріальної та нематеріальної культурної спадщини. Саме завдяки розвитку туризму багато історичних пам'яток отримують додаткові фінансові ресурси для реставрації, утримання та популяризації [8; 24].

На сьогодні у світі сформувалися різні моделі використання туризму для досягнення суспільно важливих цілей. Найбільш успішні приклади наведено у таблиці 1.3 [29; 30; 31].

Таблиця 1.3

Світовий досвід використання туризму для консолідації суспільства та збереження культурної спадщини

Країна	Основні туристичні інструменти	Результати
Франція	Культурний туризм, музеї, історичні маршрути	Підтримка національної культури та історичної пам'яті
Польща	Маршрути історичної спадщини, меморіальний туризм	Зміцнення національної ідентичності та патріотизму
Німеччина	Освітній та меморіальний туризм	Формування громадянської відповідальності
Японія	Етнокультурний та фестивальний туризм	Збереження традицій та культурної самобутності
Італія	Туризм на об'єктах ЮНЕСКО	Популяризація культурної спадщини та регіонального розвитку
Ізраїль	Релігійний та історичний туризм	Консолідація суспільства навколо історичної пам'яті
Південна Корея	Культурний туризм і популяризація національної культури	Підвищення національної самоідентифікації

Досвід Франції вважається одним із найбільш успішних у сфері використання туризму для збереження культурної спадщини. Значна увага приділяється розвитку історико-культурних маршрутів, музеїв, архітектурних комплексів та культурних фестивалів. Відвідування таких об'єктів сприяє не лише економічному розвитку регіонів, але й підтримує національну культурну пам'ять [29; 31].

Польща після суспільно-політичних трансформацій кінця XX століття активно використовувала туристичні маршрути історичної пам'яті для зміцнення національної свідомості. Особливої популярності набули туристичні об'єкти, пов'язані з боротьбою за незалежність, національними героями та важливими історичними подіями. Це сприяло підвищенню рівня патріотизму та посиленню суспільної єдності [29; 33].

Важливим прикладом є Німеччина, де туристичні програми широко використовуються як складова громадянської освіти. Меморіали, музеї, історичні комплекси та місця пам'яті інтегровані в освітній процес і виконують функцію формування відповідального ставлення до історії та суспільних цінностей [29; 33].

Особливий інтерес становить досвід Японії, яка активно поєднує розвиток туризму із збереженням традиційної культури. Національні фестивалі, традиційні ремесла, культурні центри та історичні поселення виступають не лише туристичними атракціями, а й механізмами передачі культурної спадщини майбутнім поколінням [30; 31].

Система взаємозв'язку між туризмом та суспільною консолідацією представлена на рисунку 1.5.

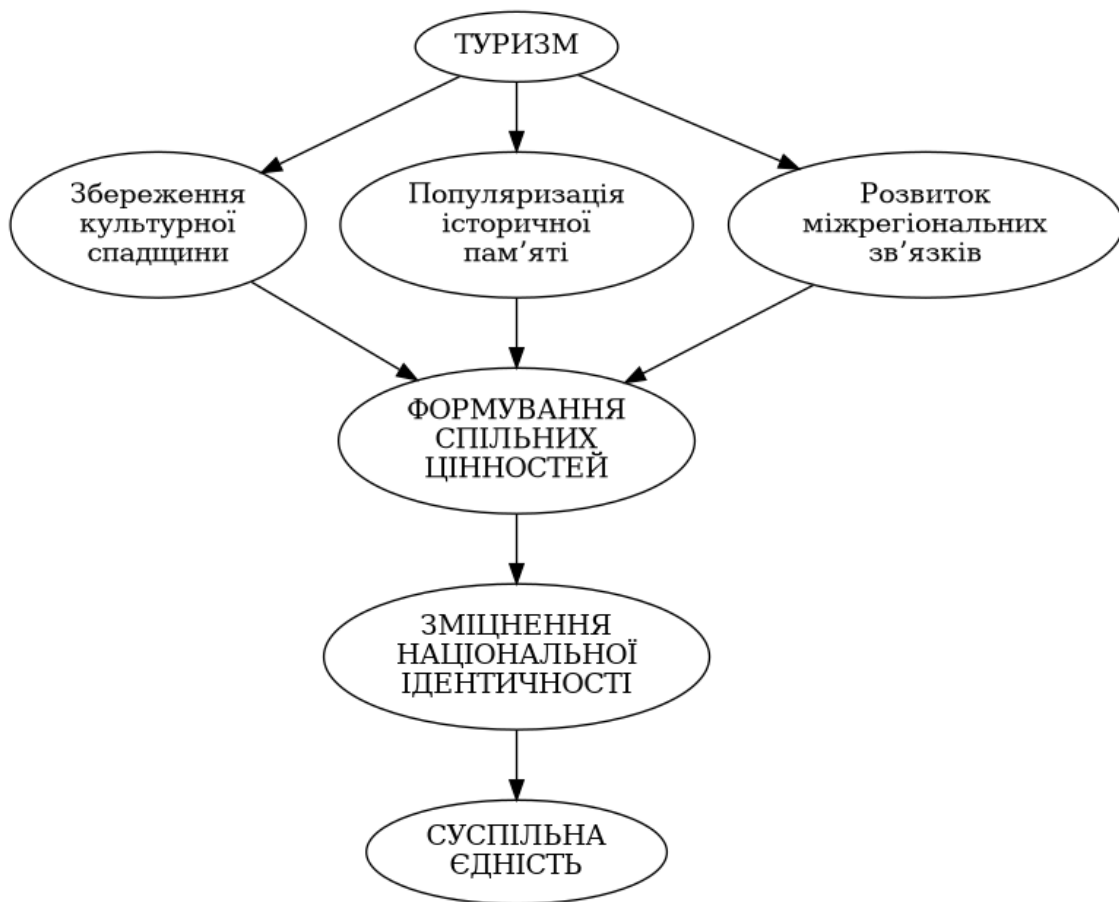

Рис. 1.5. Роль туризму у процесі суспільної консолідації

В останні десятиліття значного поширення набув так званий меморіальний туризм. Його основною метою є відвідування місць пам'яті, меморіальних комплексів, музеїв та історичних об'єктів, пов'язаних із важливими подіями минулого. У багатьох країнах меморіальний туризм виступає ефективним інструментом формування колективної пам'яті та виховання громадянської відповідальності [32; 33].

Водночас важливим напрямом є розвиток культурного туризму, який охоплює відвідування історичних пам'яток, архітектурних ансамблів, культурних заходів, музеїв та фестивалів. За оцінками Всесвітньої туристичної організації (UN Tourism), культурний туризм становить одну з найбільш динамічних складових міжнародного туристичного ринку [7; 23].

Основні види туризму, що сприяють збереженню культурної спадщини, наведено у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Види туризму та їх вплив на збереження культурної спадщини

Вид туризму	Основна мета	Вплив на суспільство
Культурний	Ознайомлення з культурною спадщиною	Збереження традицій та історичної пам'яті
Меморіальний	Відвідування місць пам'яті	Формування громадянської свідомості
Етнографічний	Вивчення народних традицій	Збереження культурної самобутності
Релігійний	Ознайомлення з духовною спадщиною	Підтримка моральних цінностей
Освітній	Поглиблення знань про історію та культуру	Розвиток громадянської культури

Особливого значення туризм набуває для держав, які пережили військові конфлікти. У таких країнах туристичні маршрути нерідко використовуються для відновлення історичної пам'яті, популяризації національної культури та подолання соціальних розбіжностей. Туризм сприяє створенню спільного інформаційного та культурного простору, який об'єднує громадян навколо спільних цінностей.

Механізм впливу туризму на збереження культурної спадщини представлено на рисунку 1.6.

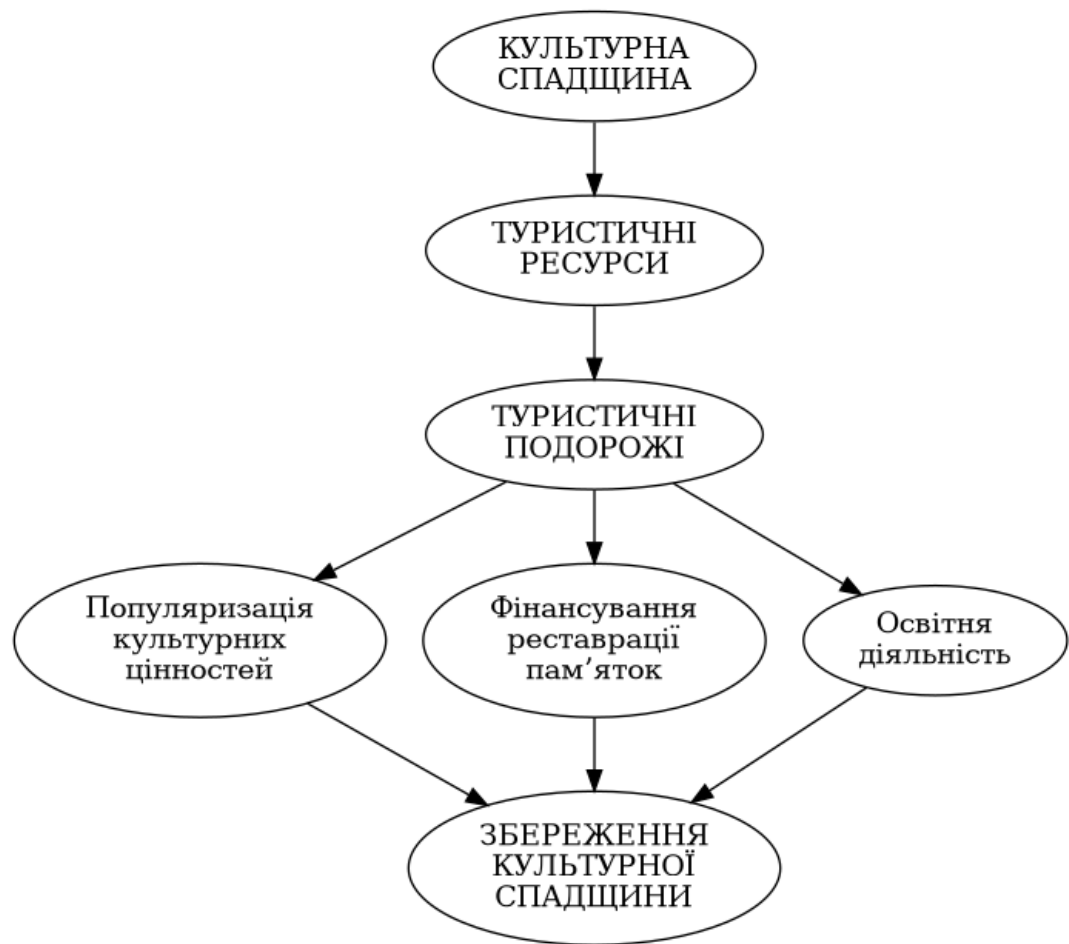

Рис. 1.6. Вплив туризму на збереження культурної спадщини

Для України світовий досвід має особливе практичне значення. В умовах післявоєнного відновлення внутрішній туризм може стати одним із ключових інструментів формування національної єдності, популяризації культурної спадщини та розвитку громадянської свідомості. Використання кращих міжнародних практик дозволить створити ефективні механізми підтримки культурних об'єктів, розвитку маршрутів історичної пам'яті та зміцнення національної ідентичності.

Отже, світовий досвід переконливо демонструє, що туризм є не лише важливим сектором економіки, але й потужним соціокультурним інструментом. Завдяки туристичній діяльності забезпечується збереження культурної спадщини, підтримується історична пам'ять, формується громадянська свідомість та зміцнюється суспільна згуртованість. Для України

використання таких підходів є особливо актуальним у контексті післявоєнного відновлення та формування стійкої національної ідентичності [29-33].

Висновки до розділу 1

У першому розділі було досліджено теоретичні засади взаємозв'язку внутрішнього туризму та національної ідентичності, визначено сутність основних понять і проаналізовано їх роль у розвитку сучасного суспільства. Встановлено, що національна ідентичність є складним багаторівневим соціокультурним явищем, яке формується під впливом історичної пам'яті, мови, культури, територіальної належності, національних символів, громадянської свідомості та спільних цінностей. Саме вона забезпечує відчуття приналежності особи до національної спільноти, сприяє суспільній згуртованості та виступає важливим чинником зміцнення державності.

У процесі дослідження доведено, що внутрішній туризм виконує не лише рекреаційну та економічну функції, а й має вагоме соціокультурне значення. Подорожі територією власної країни сприяють поглибленню знань про історію, культурну спадщину, традиції та природне різноманіття регіонів, що позитивно впливає на формування громадянської свідомості, розвиток патріотизму та зміцнення національної єдності. Особливої актуальності цей процес набуває в умовах післявоєнного відновлення України, коли суспільство потребує консолідації навколо спільних цінностей та національних пріоритетів.

Аналіз соціокультурних функцій внутрішнього туризму показав, що він виступає ефективним механізмом передачі історичної пам'яті, популяризації культурної спадщини та розвитку міжрегіональних зв'язків. Через відвідування історичних пам'яток, музеїв, культурних центрів і місць національної пам'яті відбувається формування стійких громадянських і патріотичних переконань, а також посилюється усвідомлення спільної історичної долі українського народу.

Дослідження світового досвіду дозволило встановити, що в багатьох країнах туризм успішно використовується як інструмент суспільної інтеграції, збереження культурної спадщини та підтримки національної самосвідомості. Практика Франції, Польщі, Німеччини, Японії, Італії та інших держав свідчить про ефективність поєднання туристичної діяльності з культурною політикою, освітніми програмами та заходами зі збереження історичної пам'яті. Використання таких підходів може стати важливою основою для розвитку внутрішнього туризму в Україні та його активного залучення до процесів післявоєнного відновлення.

Отже, внутрішній туризм слід розглядати як важливий інструмент формування та зміцнення національної ідентичності, розвитку громадянської свідомості та забезпечення суспільної згуртованості. Його потенціал виходить далеко за межі туристичної сфери та може бути ефективно використаний для відновлення культурного простору країни, зміцнення національної єдності й формування позитивного бачення майбутнього України в післявоєнний період.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

2.1. Аналіз розвитку внутрішнього туризму в Україні в умовах воєнного часу

Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією проти України у 2022 році, суттєво вплинула на всі сфери суспільного життя, зокрема й на туристичну галузь. Туризм став однією з тих сфер економіки, які першими відчули негативні наслідки воєнних дій через руйнування інфраструктури, обмеження мобільності населення, безпекові ризики та зниження платоспроможності громадян. Водночас саме в цих складних умовах внутрішній туризм почав виконувати нові функції, пов'язані не лише з відпочинком, а й із підтримкою національної єдності, психологічною реабілітацією населення, розвитком громадянської свідомості та популяризацією культурної спадщини [5; 6; 28].

До початку повномасштабної війни туристична сфера України демонструвала поступове зростання. Збільшувалася кількість внутрішніх туристичних подорожей, розширювалася мережа туристичних маршрутів, розвивалися нові види туризму, серед яких особливу популярність набували культурно-пізнавальний, екологічний, гастрономічний та подієвий туризм. Проте військова агресія внесла суттєві корективи у функціонування галузі [5; 6; 23].

Починаючи з 2022 року, значна частина туристичних територій опинилася в зоні активних бойових дій або під тимчасовою окупацією. Це стосується насамперед окремих районів Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської, Харківської та Миколаївської областей. Руйнування об'єктів туристичної інфраструктури, пошкодження транспортних шляхів та постійна

загроза безпеці значно скоротили можливості для туристичних подорожей[5; 28].

Разом із тим внутрішній туризм не припинив свого існування, а почав адаптуватися до нових реалій. Туристичні потоки поступово перемістилися до відносно безпечних регіонів Західної та Центральної України, де спостерігалось зростання попиту на рекреаційні, оздоровчі та культурно-пізнавальні подорожі [5; 6].

Для більш повного розуміння змін, що відбулися у сфері внутрішнього туризму, доцільно проаналізувати основні тенденції його розвитку в умовах воєнного часу [5; 6; 28] (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні тенденції розвитку внутрішнього туризму в Україні в умовах війни

Тенденція	Характеристика
Зміна географії подорожей	Переміщення туристичних потоків до безпечних регіонів країни
Зростання патріотичного туризму	Підвищення інтересу до історичних та меморіальних маршрутів
Розвиток локального туризму	Популяризація подорожей у межах окремих областей
Попит на оздоровчий відпочинок	Зростання потреби у психологічній та фізичній реабілітації
Цифровізація туристичних послуг	Активне використання онлайн-сервісів та цифрових платформ
Зміна споживчих пріоритетів	Посилення уваги до безпеки та доступності туристичних продуктів

Аналіз наведених тенденцій свідчить про те, що внутрішній туризм в Україні демонструє високий рівень адаптивності до кризових умов. Незважаючи на складну безпекову ситуацію, туристична діяльність продовжує розвиватися, пристосовуючись до нових потреб населення [17; 23].

Суттєвих змін зазнала структура туристичного попиту. Якщо до війни переважали подорожі з метою відпочинку та розваг, то нині зростає популярність культурно-пізнавальних маршрутів, екскурсій історичними місцями, меморіальних турів та поїздок, пов'язаних із вивченням сучасної історії України. Відвідування музеїв, меморіалів, місць героїчного спротиву українського народу стає важливим елементом формування національної пам'яті та громадянської свідомості [15; 16; 17].

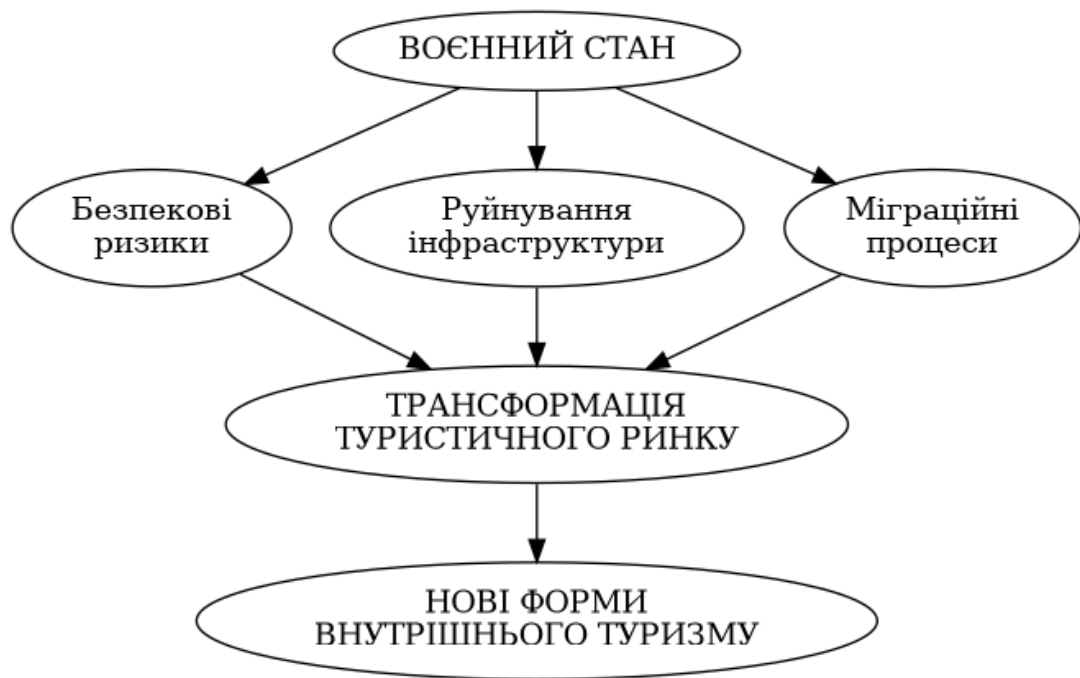

Рис. 2.1. Основні чинники впливу війни на розвиток внутрішнього туризму

Однією з характерних особливостей воєнного періоду стало зростання ролі внутрішнього туризму як засобу психологічної підтримки населення. Умови постійного стресу, пов'язаного з війною, зумовлюють необхідність відновлення емоційного стану громадян. Туристичні подорожі до природних, культурних та рекреаційних об'єктів сприяють покращенню психологічного самопочуття, зниженню рівня тривожності та зміцненню соціальних зв'язків [17].

Особливого значення набуває розвиток туризму у відносно безпечних областях України. Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька та

Тернопільська області стали основними центрами туристичної активності. Значну роль у цьому відіграли природні ресурси Карпатського регіону, культурна спадщина історичних міст та наявність розвиненої туристичної інфраструктури [5; 28].

Водночас активізувався розвиток локального туризму, який передбачає подорожі в межах власного регіону або сусідніх областей. Така тенденція пов'язана як із безпековими міркуваннями, так і з економічними факторами. Локальні туристичні маршрути дозволяють громадянам краще пізнавати культурну та природну спадщину свого краю, що позитивно впливає на формування регіональної та національної ідентичності [15; 17].

Динаміку змін туристичних пріоритетів населення представлено на рисунку 2.2.

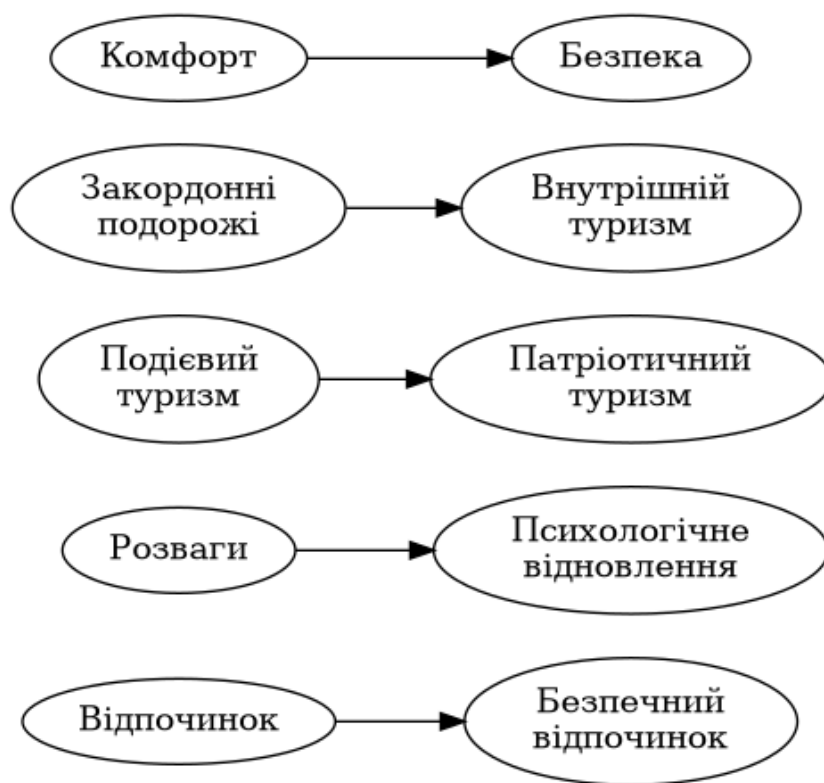

Рис. 2.2. Трансформація туристичних потреб населення під час війни

Позитивним фактором розвитку внутрішнього туризму стало активне використання цифрових технологій. Туристичні підприємства дедалі ширше застосовують онлайн-бронювання, віртуальні екскурсії, мобільні додатки та

цифрові карти маршрутів. Це дозволяє підвищувати доступність туристичних послуг та оперативно інформувати туристів про безпекову ситуацію [5; 28].

Поряд із позитивними тенденціями існують і значні проблеми. Серед основних перешкод розвитку внутрішнього туризму в умовах війни слід виділити обмеження транспортного сполучення, скорочення доходів населення, руйнування туристичних об'єктів, дефіцит інвестицій та високий рівень невизначеності щодо майбутнього розвитку галузі [5; 6; 34].

Таблиця 2.2

**Проблеми та перспективи розвитку внутрішнього туризму в умовах
воєнного часу**

Проблеми	Перспективи
Безпекові ризики	Формування нових туристичних продуктів
Руйнування інфраструктури	Відновлення туристичних об'єктів
Зниження доходів населення	Розвиток доступного туризму
Скорочення інвестицій	Залучення міжнародної підтримки
Обмеження мобільності	Розвиток локальних маршрутів
Нестабільність ринку	Цифровізація туристичних послуг

Незважаючи на існуючі труднощі, внутрішній туризм залишається важливою складовою соціально-економічного розвитку України. Він не лише підтримує функціонування туристичної індустрії, але й сприяє зміцненню національної єдності, формуванню патріотичних цінностей та популяризації культурної спадщини.

Отже, розвиток внутрішнього туризму в Україні в умовах воєнного часу характеризується одночасним впливом негативних і позитивних факторів. Війна суттєво трансформувала структуру туристичного попиту, змінила географію подорожей та сприяла появі нових туристичних практик. Разом із тим внутрішній туризм підтвердив свою здатність виконувати не лише економічну, а й важливу соціокультурну функцію, виступаючи інструментом

суспільної консолідації, підтримки національної ідентичності та післявоєнного відновлення держави [15; 17; 33].

2.2. Туристичні ресурси України як основа пізнання національної історії та культури

Україна володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом, який сформувався під впливом багатовікової історії, культурного розвитку та природного різноманіття. Саме туристичні ресурси виступають важливою основою для формування національної самосвідомості, збереження історичної пам'яті та популяризації культурної спадщини. В умовах сучасних суспільних трансформацій та післявоєнного відновлення держави роль туристичних ресурсів у пізнанні національної історії та культури суттєво зростає [9; 10; 21].

Туристичні ресурси являють собою сукупність природних, історико-культурних, соціально-економічних та інших об'єктів, які можуть використовуватися для задоволення туристичних потреб населення. Вони формують основу для створення туристичних продуктів, розвитку внутрішнього туризму та організації культурно-пізнавальних подорожей [9; 12; 21].

Особливість туристичних ресурсів України полягає в їхній різноманітності та територіальній представленості. Практично кожен регіон країни має власні історичні, культурні або природні об'єкти, які відображають особливості становлення української державності, розвитку культури та національних традицій [9; 10].

Склад туристичних ресурсів України представлено на рисунку 2.3 [9; 21].

Як свідчить рисунок 2.3, найбільше значення для формування національної ідентичності мають історико-культурні та культурні туристичні ресурси, які дозволяють безпосередньо ознайомитися з історією українського народу та його культурними надбаннями [15; 19].

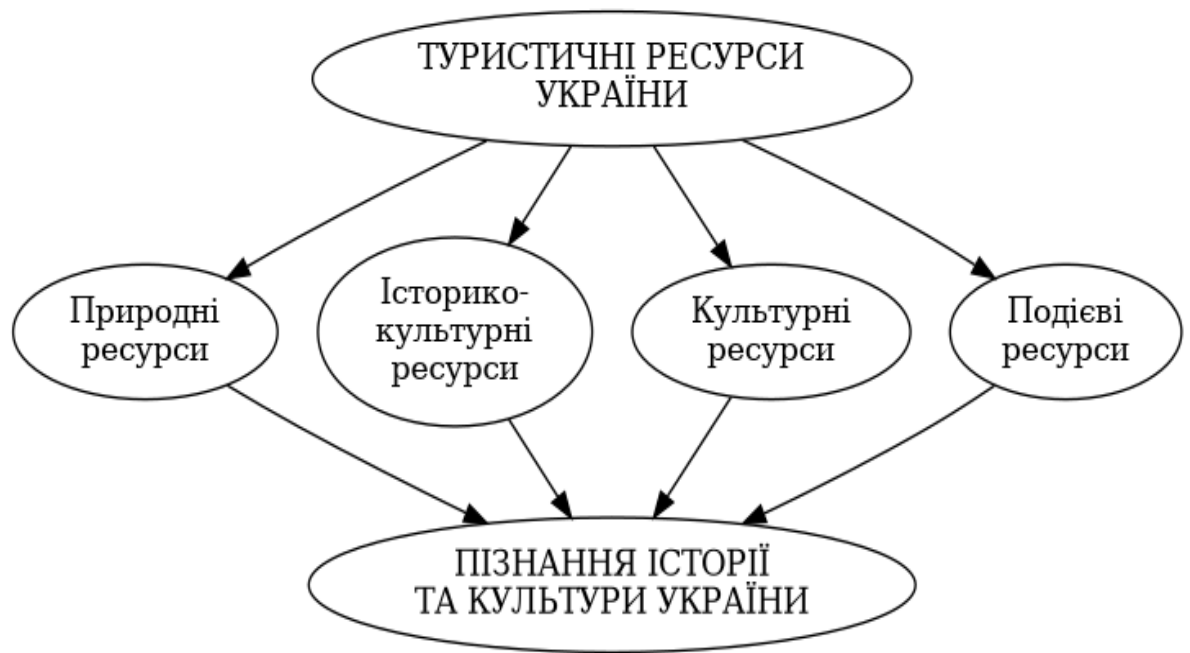

Рис. 2.3. Основні групи туристичних ресурсів України

Історико-культурні ресурси включають архітектурні пам'ятки, музеї, меморіальні комплекси, місця визначних історичних подій, археологічні об'єкти та пам'ятки сакрального мистецтва. Вони відіграють важливу роль у формуванні історичної пам'яті суспільства та забезпечують передачу культурної спадщини майбутнім поколінням [3; 8; 27].

Найбільш відомі історико-культурні туристичні об'єкти України наведено в таблиці 2.3 [8; 24].

Особливе місце серед туристичних ресурсів займають об'єкти, внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Їх наявність підтверджує високий рівень історичної та культурної цінності української спадщини на міжнародному рівні [8; 24].

Таблиця 2.3**Найвідоміші історико-культурні туристичні ресурси України**

Об'єкт	Регіон	Значення для національної історії
Софія Київська	м. Київ	Символ державотворення Київської Русі
Києво-Печерська лавра	м. Київ	Визначний духовний та культурний центр
Хотинська фортеця	Чернівецька область	Пам'ятка оборонної архітектури
Кам'янець-Подільська фортеця	Хмельницька область	Символ історичної спадщини Поділля
Запорозька Січ (о. Хортиця)	Запорізька область	Осередок козацької культури
Олеський замок	Львівська область	Важлива пам'ятка української історії
Батурин	Чернігівська область	Колишня гетьманська столиця
Поле Берестецької битви	Рівненська область	Пам'ятка козацької доби

Важливу роль у формуванні національної ідентичності відіграють культурні ресурси, які охоплюють традиції, звичаї, народні ремесла, фестивалі, гастрономічну спадщину та фольклор. Саме через знайомство з культурними особливостями різних регіонів туристи отримують можливість глибше зрозуміти різноманіття української культури [16; 19; 25].

Останніми роками значного розвитку набуває етнографічний туризм. Його основною метою є ознайомлення з побутом, традиціями та культурними особливостями окремих етнографічних регіонів України, серед яких Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Поділля та Слобожанщина [9; 16].

Взаємозв'язок туристичних ресурсів і формування національної свідомості представлено на рисунку 2.4 [15; 19].

Рис. 2.4. Вплив туристичних ресурсів на формування національної свідомості

Окрему категорію становлять природні туристичні ресурси. Карпатські гори, Шацькі озера, Дністровський каньйон, біосферні заповідники, національні природні парки та інші природні об'єкти не лише сприяють розвитку рекреаційного туризму, але й формують екологічну культуру населення та розуміння цінності природної спадщини держави [9; 21].

В умовах воєнного часу значно зросло значення маршрутів історичної пам'яті. Вони охоплюють місця, пов'язані з боротьбою українського народу за незалежність, подіями Революції Гідності, російсько-української війни та сучасним героїчним спротивом. Такі маршрути стають важливим інструментом збереження колективної пам'яті та виховання патріотизму [19; 20; 26].

Сучасний розвиток внутрішнього туризму сприяє більш активному використанню туристичних ресурсів у процесі громадянського та патріотичного виховання. Освітні екскурсії, тематичні тури, історичні реконструкції та культурні фестивалі створюють умови для поглиблення знань про історію та культуру України [15; 17; 20].

Таблиця 2.4

Роль туристичних ресурсів у формуванні національної ідентичності

Вид ресурсів	Основний вплив
Історико-культурні	Формування історичної пам'яті
Архітектурні	Ознайомлення з державотворчими процесами
Музейні	Популяризація історичних знань
Етнографічні	Збереження народних традицій
Подієві	Підтримка культурної спадщини
Природні	Формування екологічної свідомості
Меморіальні	Виховання патріотизму та громадянської відповідальності

Важливою тенденцією останніх років є цифровізація туристичних ресурсів. Створення віртуальних музеїв, електронних каталогів пам'яток, інтерактивних туристичних маршрутів та мобільних застосунків дозволяє зробити культурну спадщину більш доступною для широкого кола користувачів [5; 28].

Отже, туристичні ресурси України становлять потужну основу для пізнання національної історії, культури та традицій. Їх використання у сфері внутрішнього туризму сприяє зміцненню національної ідентичності, розвитку громадянської свідомості та збереженню історико-культурної спадщини. У післявоєнний період значення туристичних ресурсів як інструменту суспільної консолідації та відновлення національної пам'яті лише посилюватиметься [15; 19; 24].

2.3. Вплив внутрішніх туристичних подорожей на формування патріотичних цінностей та національної єдності

У сучасних умовах внутрішній туризм виконує не лише економічну та рекреаційну функції, але й виступає важливим інструментом суспільної консолідації. Особливого значення ця роль набуває в період воєнних випробувань та післявоєнного відновлення держави, коли виникає потреба у зміцненні національної єдності, розвитку громадянської свідомості та формуванні стійких патріотичних переконань. Подорожі територією власної країни дозволяють громадянам безпосередньо ознайомлюватися з історією, культурою, традиціями та природною спадщиною України, що сприяє усвідомленню спільних цінностей та національної приналежності [15; 17; 20].

Патріотичні цінності формуються під впливом багатьох чинників, серед яких важливе місце посідає особистий досвід пізнання своєї держави. Відвідування історичних пам'яток, музеїв, меморіальних комплексів, місць видатних подій та об'єктів культурної спадщини створює умови для глибшого розуміння історичного шляху українського народу та усвідомлення значення боротьби за незалежність і державність [19; 20].

Внутрішній туризм сприяє розвитку патріотизму через безпосередній контакт із національною спадщиною. Саме під час подорожей громадяни мають можливість побачити культурне різноманіття країни, ознайомитися з особливостями різних регіонів та відчути себе частиною єдиного суспільства [15; 17; 20].

Основні напрями впливу внутрішнього туризму на формування патріотичних цінностей представлені на рисунку 2.5 [15; 20].

Рис. 2.5. Вплив внутрішнього туризму на формування патріотичних цінностей

Одним із найважливіших результатів внутрішніх туристичних подорожей є поглиблення знань про історію України. Відвідування місць, пов'язаних із Київською Руссю, козацькою добою, визвольними змаганнями, подіями ХХ століття та сучасною боротьбою за незалежність, сприяє формуванню історичної пам'яті та усвідомленню спільного минулого [19; 20].

Особливого значення набувають маршрути національної пам'яті, які включають об'єкти, пов'язані з героїчними сторінками української історії. Такі подорожі не лише розширюють світогляд туристів, але й формують повагу до національних героїв, державних символів та історичних традицій [20; 26].

Основні туристичні об'єкти, що сприяють патріотичному вихованню громадян, наведено у таблиці 2.5 [19; 20; 26].

Таблиця 2.5

Туристичні об'єкти України як чинники формування патріотичних цінностей

Туристичний об'єкт	Регіон	Виховне значення
Національний заповідник «Хортиця»	Запорізька область	Ознайомлення з історією українського козацтва
Батурин	Чернігівська область	Формування знань про гетьманську державу
Софія Київська	м. Київ	Усвідомлення історичних витоків української державності
Меморіал Героїв Небесної Сотні	м. Київ	Формування громадянської відповідальності
Музей війни	м. Київ	Осмислення сучасної боротьби за незалежність
Поле Берестецької битви	Рівненська область	Виховання патріотизму та історичної пам'яті
Крути	Чернігівська область	Формування національної самосвідомості

Значний вплив внутрішній туризм має на розвиток міжрегіональної взаємодії. Подорожуючи різними областями України, громадяни знайомляться з культурними особливостями, традиціями та способом життя мешканців інших регіонів. Це сприяє подоланню стереотипів, формуванню взаєморозуміння та зміцненню суспільної згуртованості [15; 17].

Національна єдність багато в чому залежить від усвідомлення громадянами своєї належності до єдиного культурного та історичного простору. Внутрішній туризм створює умови для такого усвідомлення через безпосереднє знайомство з регіональним різноманіттям країни [18; 19].

Механізм впливу внутрішнього туризму на національну єдність представлено на рисунку 2.6 [15; 17; 18].

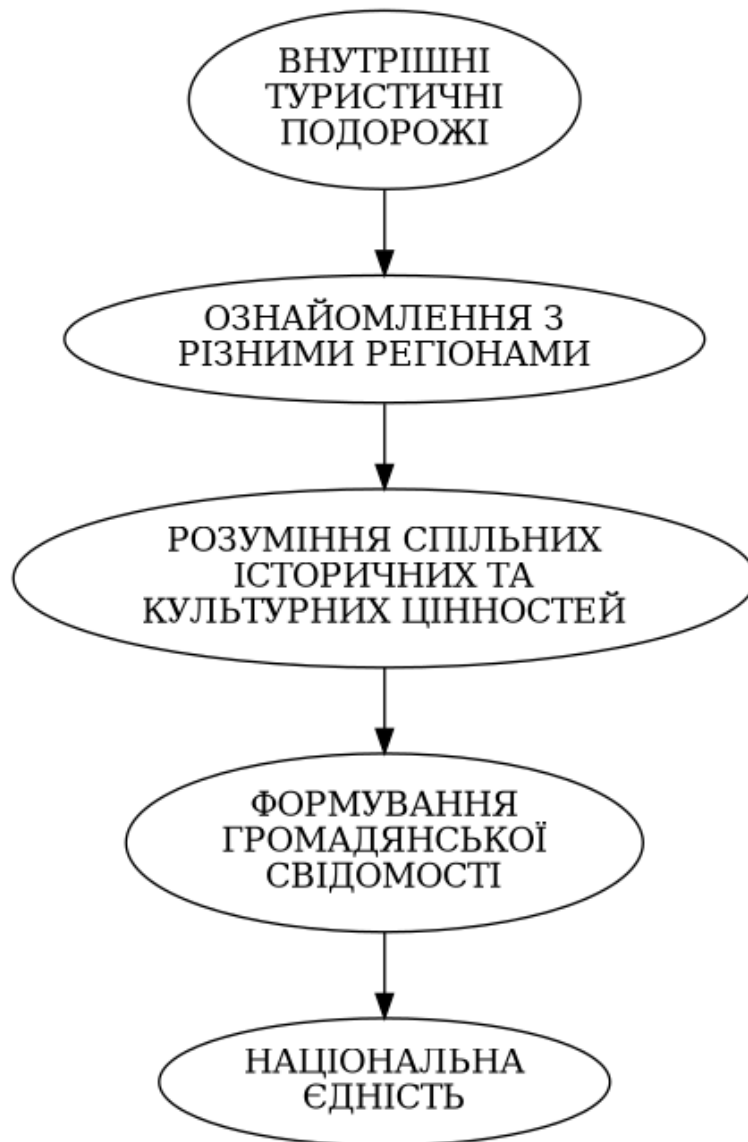

Рис. 2.6. Формування національної єдності через внутрішній туризм

В умовах воєнного часу внутрішній туризм отримав додаткове значення як засіб підтримки суспільної стійкості. Відвідування місць героїчного спротиву українського народу, меморіальних комплексів та військово-історичних об'єктів сприяє формуванню колективної пам'яті та посиленню національної консолідації [20; 26].

Патріотичний туризм сьогодні стає одним із перспективних напрямів розвитку туристичної сфери України. Його метою є не лише ознайомлення з

історією держави, а й виховання активної громадянської позиції, поваги до державних символів та відповідальності за майбутнє країни [20].

У процесі дослідження було визначено основні соціальні ефекти внутрішнього туризму, які наведені у таблиці 2.6 [15; 17; 20].

Таблиця 2.6

Соціальні ефекти внутрішнього туризму

Напрямок впливу	Результат
Історико-пізнавальний	Поглиблення знань про історію України
Культурний	Збереження та популяризація культурної спадщини
Патріотичний	Формування любові до Батьківщини
Освітній	Підвищення рівня громадянської культури
Комунікативний	Посилення міжрегіональних зв'язків
Інтеграційний	Зміцнення національної єдності
Соціально-психологічний	Формування почуття приналежності до нації

Суттєву роль у розвитку патріотичного туризму відіграють освітні установи, громадські організації та органи державної влади. Організація екскурсій, тематичних турів, історичних реконструкцій, культурних фестивалів та меморіальних заходів сприяє залученню молоді до вивчення історії України та формуванню активної громадянської позиції [20; 26].

Отже, внутрішні туристичні подорожі є важливим чинником формування патріотичних цінностей та зміцнення національної єдності. Через знайомство з історико-культурною спадщиною, традиціями та сучасними подіями українського суспільства вони сприяють розвитку громадянської свідомості, підтримці історичної пам'яті та формуванню почуття відповідальності за майбутнє держави. В умовах післявоєнного відновлення України внутрішній туризм може стати одним із ключових інструментів консолідації суспільства та зміцнення національної ідентичності [15; 17; 19; 20].

Висновки до розділу 2

У другому розділі було досліджено сучасний стан внутрішнього туризму в Україні та визначено його роль у формуванні національної ідентичності в умовах воєнного часу. Аналіз показав, що повномасштабна війна суттєво вплинула на туристичну сферу, спричинивши зміну географії туристичних потоків, трансформацію структури попиту та появу нових форм туристичної діяльності. Незважаючи на значні виклики, внутрішній туризм продовжив функціонувати, адаптуючись до нових суспільних і безпекових умов.

Встановлено, що в умовах війни внутрішній туризм набув додаткових соціокультурних функцій. Поряд із рекреаційною та економічною роллю він став важливим засобом психологічної підтримки населення, збереження історичної пам'яті, популяризації культурної спадщини та зміцнення громадянської свідомості. Особливого розвитку набули культурно-пізнавальний, меморіальний, патріотичний та локальний види туризму, які сприяють поглибленню знань громадян про історію та сучасність України.

Дослідження туристичних ресурсів України засвідчило, що країна володіє значним історико-культурним, природним та подієвим потенціалом. Архітектурні пам'ятки, музеї, меморіальні комплекси, об'єкти ЮНЕСКО, етнокультурні центри та природоохоронні території виступають важливими осередками збереження національної спадщини та формування історичної пам'яті. Саме через знайомство з цими ресурсами громадяни отримують можливість глибше усвідомити культурне багатство та історичний шлях українського народу.

У ході дослідження доведено, що внутрішні туристичні подорожі мають безпосередній вплив на формування патріотичних цінностей і національної єдності. Відвідування історичних місць, культурних об'єктів, меморіалів та маршрутів національної пам'яті сприяє розвитку почуття відповідальності за майбутнє держави, посиленню громадянської активності та зміцненню суспільної згуртованості. Туризм створює умови для міжрегіонального

діалогу, подолання стереотипів і формування спільного бачення національного розвитку.

Отже, внутрішній туризм в Україні слід розглядати не лише як складову туристичної індустрії, а й як важливий інструмент зміцнення національної ідентичності, формування патріотизму та консолідації суспільства. В умовах післявоєнного відновлення його значення зростатиме, оскільки саме через туристичну діяльність можливе ефективне поєднання процесів культурного відродження, суспільної інтеграції та формування позитивного образу майбутнього України.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Розроблення туристичних продуктів патріотичного та культурно- пізнавального спрямування

У сучасних умовах післявоєнного відновлення України особливого значення набуває створення туристичних продуктів, які не лише задовольняють рекреаційні потреби населення, а й сприяють зміцненню національної ідентичності, формуванню патріотичних цінностей та розвитку громадянської свідомості. Внутрішній туризм здатний стати ефективним інструментом відновлення суспільної згуртованості, популяризації культурної спадщини та поширення знань про історичний шлях українського народу [15; 17; 20].

Туристичний продукт патріотичного та культурно-пізнавального спрямування являє собою комплекс туристичних послуг, об'єднаних спільною тематикою, що орієнтована на ознайомлення туристів з історією, культурою, традиціями, визначними подіями та видатними постатями України. Такі продукти поєднують освітню, виховну, культурну та рекреаційну складові, створюючи умови для формування усвідомленого ставлення до національної спадщини [11; 13; 14].

В умовах зростання суспільного інтересу до історії України виникає потреба у розробленні нових туристичних маршрутів, які б сприяли популяризації національних цінностей та збереженню історичної пам'яті [19; 20].

Основні складові туристичних продуктів патріотичного та культурно-пізнавального спрямування наведено на рисунку 3.1 [14; 15].

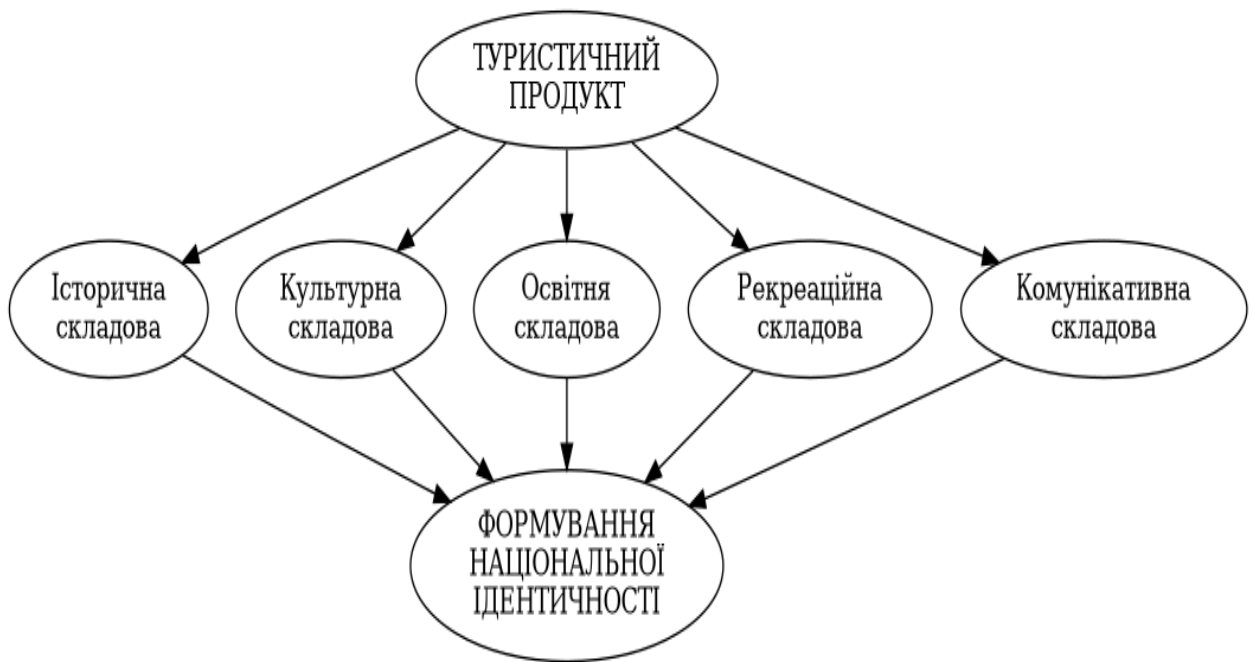

Рис. 3.1. Структура туристичного продукту патріотичного та культурно-пізнавального спрямування

Одним із перспективних напрямів є створення маршрутів історичної пам'яті, які охоплюють місця, пов'язані з ключовими подіями української історії. Такі маршрути дозволяють туристам не лише отримувати нові знання, а й усвідомлювати значення історичних подій для становлення української державності [19; 20; 26].

Серед найбільш перспективних тематичних туристичних продуктів можна виділити маршрути козацької слави, шляхи української державності, тури місцями боротьби за незалежність України, екскурсії до об'єктів культурної спадщини та маршрути національної пам'яті [15; 19; 20].

Перспективні напрями розроблення туристичних продуктів представлені у таблиці 3.1 [15; 20].

Таблиця 3.1

Перспективні туристичні продукти патріотичного та культурно-пізнавального спрямування

Назва продукту	Основний зміст	Очікуваний результат
Шляхами українського козацтва	Хортиця, Чигирин, Батурин	Поглиблення знань про козацьку добу
Гетьманські столиці України	Батурин, Глухів, Чигирин	Формування історичної пам'яті
Україна нескорена	Місця сучасного героїчного спротиву	Розвиток патріотичних цінностей
Духовна спадщина України	Лаври, монастирі, сакральні пам'ятки	Поширення духовно-культурних цінностей
Архітектурні перлини України	Замки, фортеці, історичні міста	Популяризація культурної спадщини
Етнокультурна Україна	Гуцульщина, Бойківщина, Поділля	Збереження традицій та звичаїв

Важливим напрямом є розроблення інтегрованих туристичних продуктів, які поєднують історичні, культурні та природні ресурси окремих регіонів. Такий підхід дозволяє підвищити привабливість маршрутів та забезпечити комплексне знайомство туристів з особливостями різних територій України [9; 10; 14].

Особливе місце у структурі нових туристичних продуктів посідають маршрути, присвячені подіям сучасної російсько-української війни. Формування таких маршрутів повинно здійснюватися з урахуванням етичних норм, принципів збереження історичної правди та необхідності вшанування пам'яті захисників України [19; 26].

Основні етапи розроблення туристичного продукту наведено на рисунку 3.2 [11; 13].

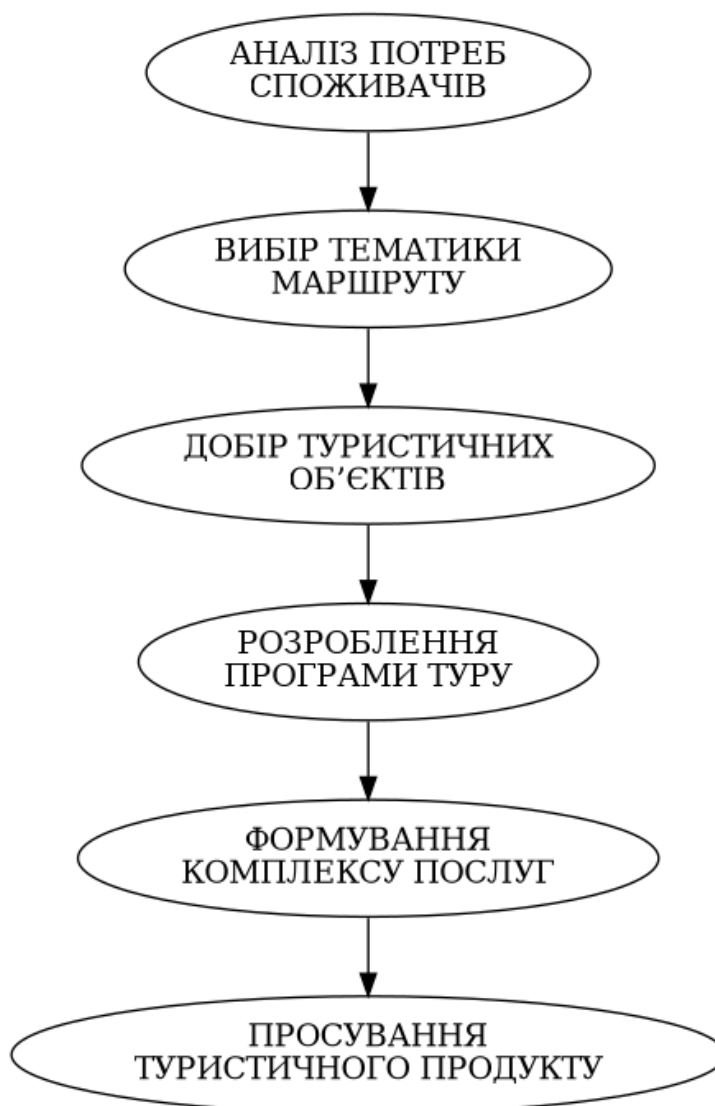

Рис. 3.2. Етапи створення туристичного продукту патріотичного спрямування

Значний потенціал мають культурно-пізнавальні тури, орієнтовані на молодь та учнівську аудиторію. Такі програми можуть включати відвідування музеїв, історичних пам'яток, меморіальних комплексів, культурних центрів, участь у майстер-класах, фестивалях та історичних реконструкціях [16; 20].

Для молодіжної аудиторії доцільно використовувати сучасні цифрові технології, які роблять туристичний продукт більш привабливим та інтерактивним. Йдеться про QR-коди, мобільні додатки, аудіогіди, доповнену реальність та інтерактивні карти [5; 28].

Переваги використання цифрових технологій у туристичних продуктах наведено у таблиці 3.2 [5; 28].

Таблиця 3.2

Цифрові інструменти в туристичних продуктах патріотичного спрямування

Інструмент	Призначення	Переваги
QR-коди	Доступ до інформації про об'єкти	Зручність використання
Мобільні додатки	Навігація та супровід маршруту	Інтерактивність
Аудіогіди	Самостійне ознайомлення з об'єктами	Доступність інформації
Доповнена реальність	Візуалізація історичних подій	Підвищення зацікавленості
Віртуальні екскурсії	Попереднє ознайомлення з маршрутом	Розширення аудиторії

Важливою складовою сучасних туристичних продуктів є залучення місцевих громад до їх створення та реалізації. Участь мешканців регіонів у проведенні екскурсій, фестивалів, культурних заходів та презентації традиційної культури сприяє не лише розвитку туризму, але й збереженню локальної спадщини [4; 22].

Особливу увагу слід приділяти розвитку подієвого туризму, який дозволяє поєднувати культурно-пізнавальні заходи з популяризацією українських традицій. Фестивалі народної творчості, історичні реконструкції, тематичні виставки та меморіальні заходи можуть стати важливими елементами туристичних продуктів патріотичного спрямування [16; 29; 31].

Модель впливу туристичних продуктів на формування національної ідентичності представлено на рисунку 3.3 [15; 18; 20].

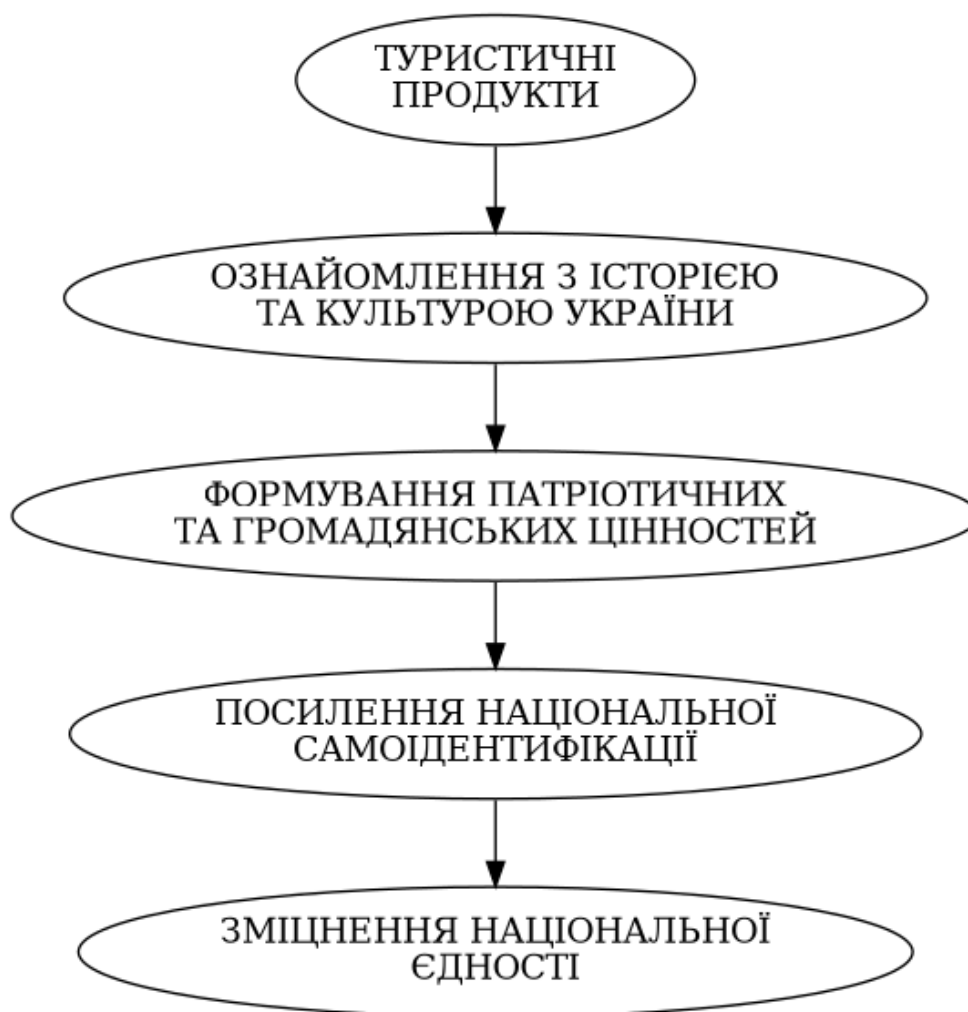

Рис. 3.3. Вплив туристичних продуктів на зміцнення національної ідентичності

Таким чином, розроблення туристичних продуктів патріотичного та культурно-пізнавального спрямування є важливим напрямом розвитку внутрішнього туризму України в післявоєнний період. Такі продукти сприяють популяризації історико-культурної спадщини, формуванню патріотичних цінностей, розвитку громадянської свідомості та зміцненню національної ідентичності. Їх впровадження створює передумови для підвищення суспільної згуртованості, підтримки культурної пам'яті та формування позитивного бачення майбутнього української держави [15; 17; 20].

3.2. Маркетингові інструменти популяризації внутрішнього туризму серед населення України

В умовах сучасних суспільних трансформацій та післявоєнного відновлення України особливого значення набуває популяризація внутрішнього туризму як важливого чинника економічного розвитку, соціальної згуртованості та зміцнення національної ідентичності. Водночас ефективне просування туристичних продуктів потребує використання сучасних маркетингових інструментів, які дозволяють формувати позитивний імідж туристичних дестинацій, стимулювати туристичний попит та підвищувати зацікавленість населення у подорожах територією власної країни [4; 15; 17].

Маркетинг у сфері туризму являє собою комплекс заходів, спрямованих на вивчення потреб споживачів, створення конкурентоспроможних туристичних продуктів та їх ефективне просування на ринку. У сучасних умовах маркетингові інструменти відіграють вирішальну роль у формуванні туристичних потоків та розвитку внутрішнього туризму [13; 22].

Особливістю туристичного маркетингу є необхідність одночасного просування не лише окремих туристичних продуктів, але й туристичних територій, регіонів, культурної спадщини та національного туристичного бренду в цілому [22].

Основні маркетингові інструменти популяризації внутрішнього туризму наведено на рисунку 3.4 [22; 28].

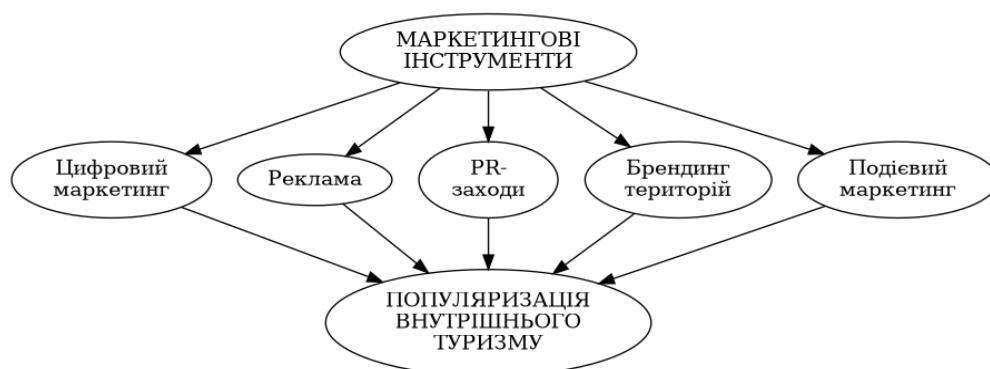

Рис. 3.4. Маркетингові інструменти популяризації внутрішнього туризму

Одним із найефективніших інструментів сьогодні є цифровий маркетинг. Широке використання інтернет-технологій суттєво змінило поведінку туристів, адже більшість споживачів здійснює пошук інформації про подорожі через мережу Інтернет. Саме тому туристичні підприємства, органи місцевого самоврядування та туристично-інформаційні центри активно використовують вебсайти, соціальні мережі, мобільні додатки та електронні платформи для просування туристичних послуг [5; 28].

Особливу роль у популяризації внутрішнього туризму відіграють соціальні мережі. Платформи Facebook, Instagram, TikTok, YouTube та Telegram дозволяють оперативно поширювати інформацію про туристичні маршрути, культурні події та туристичні локації, залучаючи широку аудиторію потенційних туристів [5; 28].

Важливими перевагами цифрового маркетингу є відносно низька вартість просування, можливість швидкого охоплення цільової аудиторії та високий рівень інтерактивності [22].

Таблиця 3.3

Сучасні цифрові інструменти просування внутрішнього туризму

Інструмент	Основне призначення	Очікуваний ефект
Офіційні туристичні сайти	Інформування туристів	Підвищення поінформованості
Соціальні мережі	Просування туристичних продуктів	Розширення аудиторії
Відеомаркетинг	Візуалізація туристичних об'єктів	Формування туристичного інтересу
Контекстна реклама	Залучення потенційних туристів	Зростання туристичного попиту
Мобільні застосунки	Навігація та інформаційна підтримка	Підвищення якості туристичного досвіду
Email-маркетинг	Інформування про нові пропозиції	Підтримка комунікації зі споживачами

Важливим напрямом популяризації внутрішнього туризму є брендинг туристичних територій. Формування впізнаваного туристичного бренду дозволяє створити позитивний образ регіону, підвищити його конкурентоспроможність та стимулювати туристичну активність [22; 28].

У сучасних умовах туристичний бренд формується на основі унікальних природних, історичних, культурних та гастрономічних особливостей території. Наприклад, Карпатський регіон асоціюється з гірським туризмом і традиційною культурою, а Львів — із культурною спадщиною та фестивальним туризмом [9; 10].

Етапи формування туристичного бренду представлені на рисунку 3.5 [22].

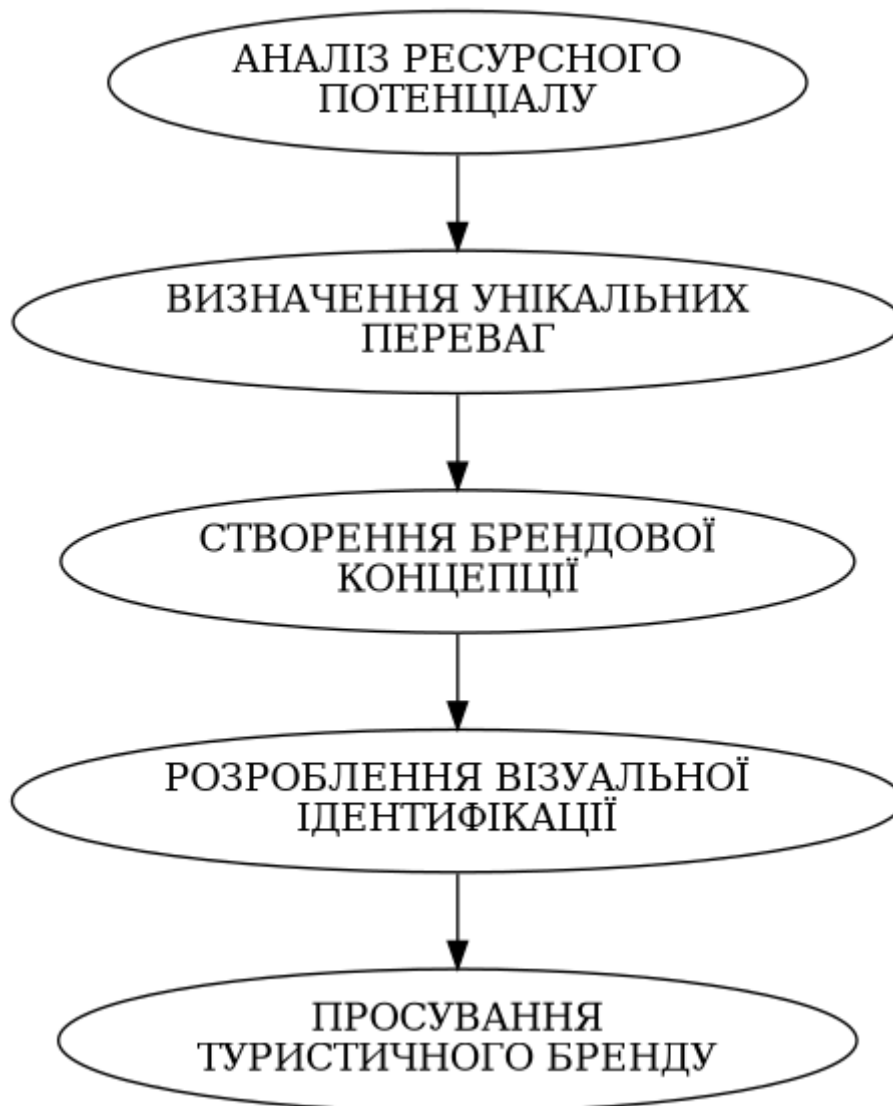

Рис. 3.5. Процес формування туристичного бренду території

Не менш важливим інструментом виступає подієвий маркетинг, який передбачає використання культурних, спортивних, гастрономічних та історичних заходів для залучення туристів. Проведення фестивалів, ярмарків, історичних реконструкцій, етнокультурних свят та мистецьких заходів дозволяє підвищити туристичну привабливість територій та стимулювати туристичні потоки [16; 29; 31].

Подієвий туризм має особливе значення для розвитку внутрішнього туризму, оскільки сприяє популяризації місцевої культури, традицій та історичної спадщини.

Поширеною практикою у світі є використання PR-технологій для формування позитивного туристичного іміджу країни. До таких заходів належать прес-тури, інформаційні кампанії, співпраця із засобами масової інформації, блогерами та лідерами громадської думки [29; 34].

Основні інструменти маркетингових комунікацій наведено у таблиці 3.4 [22; 34].

Таблиця 3.4

Маркетингові комунікації у сфері внутрішнього туризму

Інструмент	Характеристика
Реклама	Формування туристичного попиту
PR-заходи	Створення позитивного іміджу
SMM-маркетинг	Просування через соціальні мережі
Інфлюенсер-маркетинг	Залучення популярних блогерів
Контент-маркетинг	Створення туристичного контенту
Подієвий маркетинг	Популяризація через події та фестивалі

Перспективним напрямом є використання інструментів патріотичного маркетингу. Його сутність полягає у просуванні туристичних маршрутів через популяризацію історичної пам'яті, культурної спадщини, державних символів та національних цінностей. Такий підхід особливо актуальний для України в

умовах післявоєнного відновлення, коли внутрішній туризм може стати одним із чинників суспільної консолідації [15; 20].

Модель впливу маркетингових інструментів на розвиток внутрішнього туризму представлена на рисунку 3.6 [22; 15].

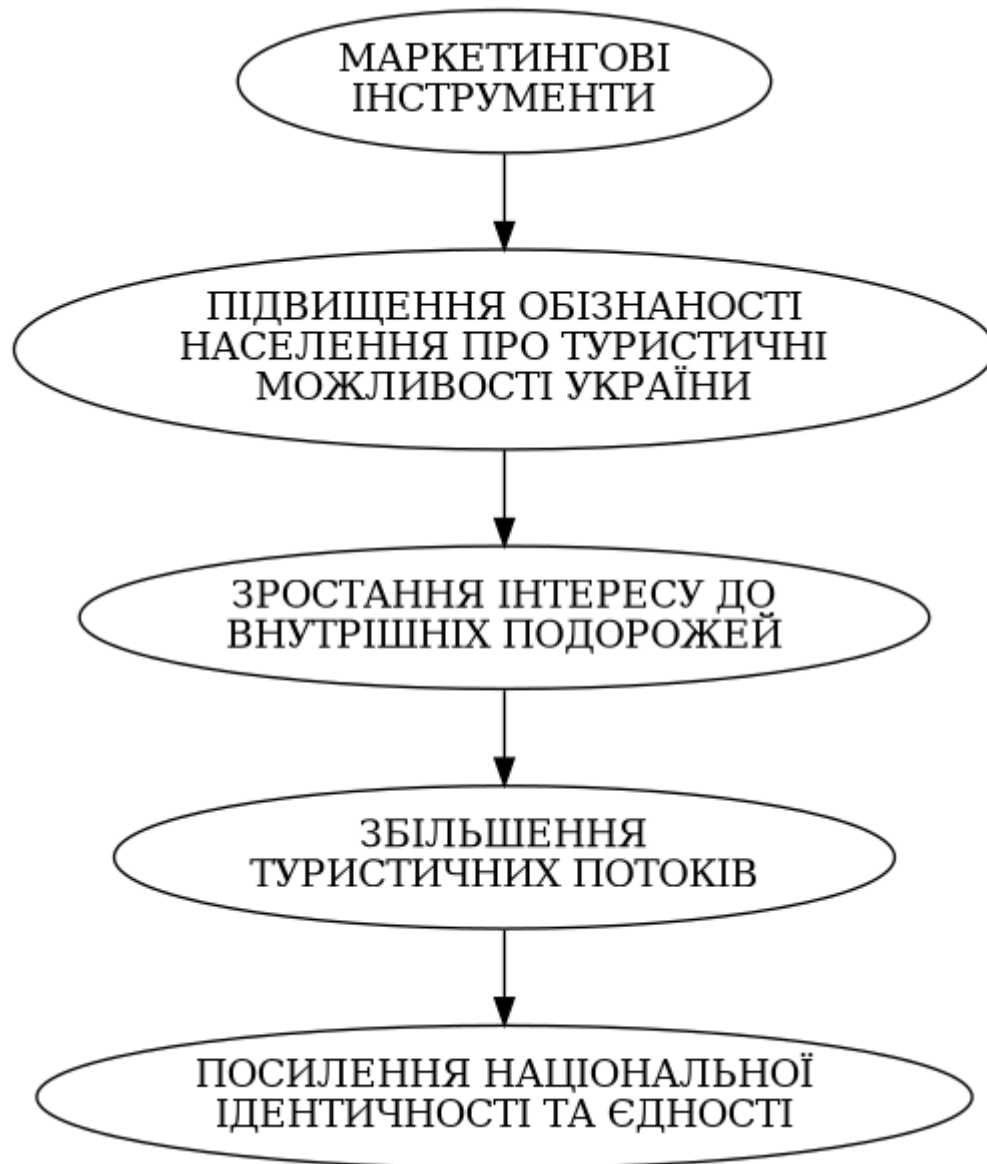

Рис. 3.6. Вплив маркетингових інструментів на розвиток внутрішнього туризму

Зважаючи на сучасні тенденції розвитку туристичного ринку, доцільним є впровадження комплексного підходу до просування внутрішнього туризму, який поєднуватиме цифрові технології, брендинг територій, подієвий маркетинг, PR-кампанії та патріотичні комунікації. Це

сприятиме підвищенню туристичної активності населення, формуванню позитивного образу українських туристичних дестинацій та зміцненню національної свідомості громадян [22; 28; 34].

Таким чином, маркетингові інструменти відіграють важливу роль у популяризації внутрішнього туризму серед населення України. Їх ефективне використання дозволяє не лише збільшувати туристичні потоки, а й формувати позитивне ставлення громадян до власної культурної спадщини, історії та національних цінностей, що є важливою передумовою зміцнення національної ідентичності та суспільної єдності [15; 17; 22].

3.3. Стратегічні напрями розвитку внутрішнього туризму як чинника післявоєнного відновлення та суспільної згуртованості

У сучасних умовах внутрішній туризм розглядається не лише як складова туристичної індустрії, але й як важливий інструмент соціально-економічного розвитку держави. Для України, яка переживає наслідки повномасштабної війни, внутрішній туризм може стати одним із ключових механізмів післявоєнного відновлення територій, підтримки місцевих громад, зміцнення національної ідентичності та консолідації суспільства. Саме тому визначення стратегічних напрямів його розвитку є важливим завданням державної політики та регіонального управління [4; 15; 17].

Післявоєнне відновлення потребуватиме комплексного підходу, що поєднуватиме відбудову туристичної інфраструктури, збереження культурної спадщини, стимулювання підприємницької активності та формування позитивного туристичного іміджу України. У цьому контексті внутрішній туризм здатний виконувати одночасно економічну, соціальну, культурну та виховну функції [4; 34; 35].

Одним із першочергових завдань є відновлення та модернізація туристичної інфраструктури. Значна кількість туристичних об'єктів, закладів розміщення, транспортних комунікацій та культурних пам'яток зазнали

пошкоджень або руйнувань унаслідок воєнних дій. Їх відбудова має здійснюватися відповідно до принципів сталого розвитку, доступності та інноваційності [4; 34].

Стратегічні напрями розвитку внутрішнього туризму представлені на рисунку 3.7 [4; 34; 35].

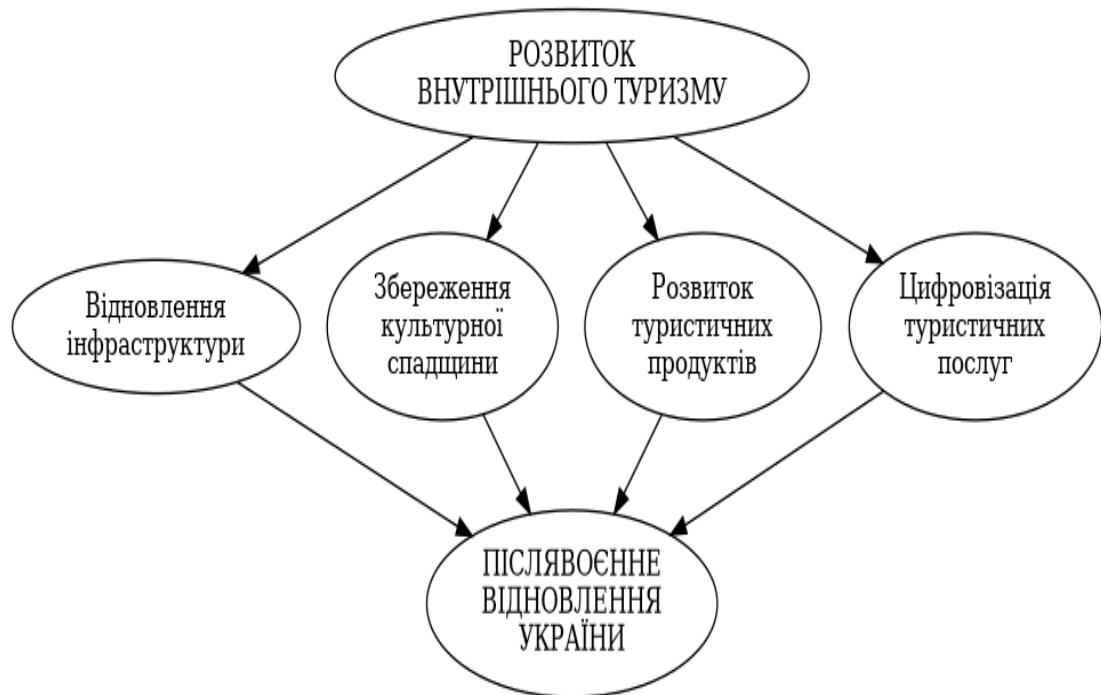

Рис. 3.7. Стратегічні напрями розвитку внутрішнього туризму України

Особливо важливим напрямом є збереження та популяризація культурної спадщини. Історико-культурні ресурси України становлять основу багатьох туристичних маршрутів і виступають важливим чинником формування національної пам'яті. Після завершення війни необхідно забезпечити реставрацію пошкоджених пам'яток, створення нових музейних просторів та розвиток маршрутів історичної пам'яті [3; 8; 24].

Не менш важливим є розвиток нових туристичних продуктів, орієнтованих на потреби сучасного суспільства. До перспективних напрямів належать патріотичний, культурно-пізнавальний, меморіальний, екологічний, гастрономічний та освітній туризм. Такі продукти здатні не лише залучати

туристів, але й сприяти поширенню знань про історію та культуру України [15; 16; 20].

Основні стратегічні завдання розвитку внутрішнього туризму наведено у таблиці 3.5 [4; 34].

Таблиця 3.5

Стратегічні завдання розвитку внутрішнього туризму в післявоєнний період

Напрямок	Основні заходи	Очікуваний результат
Відновлення інфраструктури	Реконструкція туристичних об'єктів та транспортної мережі	Підвищення доступності туристичних дестинацій
Розвиток туристичних продуктів	Створення нових маршрутів та програм	Зростання туристичної активності
Збереження культурної спадщини	Реставрація пам'яток та музеїв	Формування історичної пам'яті
Цифровізація	Впровадження цифрових сервісів	Підвищення якості туристичних послуг
Підтримка місцевих громад	Залучення населення до туристичної діяльності	Створення нових робочих місць
Популяризація туризму	Маркетингові та інформаційні кампанії	Зростання туристичних потоків

Важливим стратегічним напрямом виступає цифрова трансформація туристичної галузі. Використання цифрових платформ, мобільних додатків, інтерактивних карт, віртуальних екскурсій та систем онлайн-бронювання сприятиме підвищенню конкурентоспроможності внутрішнього туризму та покращенню туристичного досвіду [5; 28; 34].

Особливу увагу необхідно приділити розвитку туризму в громадах. Децентралізація створила нові можливості для місцевого самоврядування щодо використання туристичного потенціалу територій. Саме громади можуть стати основними центрами розвитку локального туризму, підтримки традиційної культури та збереження історичної спадщини [4; 22].

Суттєвий вплив на післявоєнне відновлення матиме розвиток туристичного підприємництва. Туристична сфера здатна створювати нові робочі місця, стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, залучати інвестиції та сприяти економічному зростанню регіонів [22; 35].

Механізм впливу внутрішнього туризму на післявоєнне відновлення держави наведено на рисунку 3.8 [4; 17; 35].

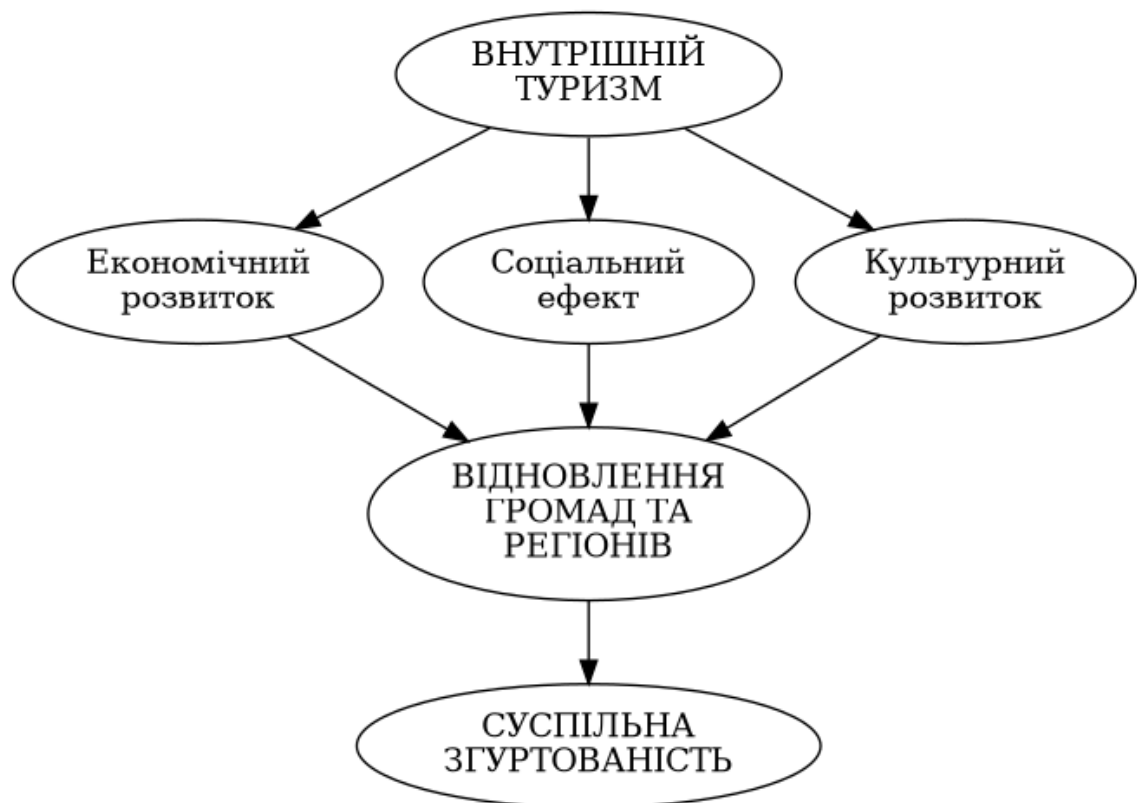

Рис. 3.8. Вплив внутрішнього туризму на післявоєнне відновлення України

Одним із ключових напрямів розвитку внутрішнього туризму є його використання як інструменту суспільної консолідації. Подорожі різними регіонами країни сприяють взаємному пізнанню культурних особливостей, подоланню соціальних бар'єрів та зміцненню почуття належності до єдиної національної спільноти [15; 17; 18].

Особливого значення набуває створення маршрутів національної пам'яті, які об'єднуюватимуть місця історичних подій, меморіальні комплекси, музеї та об'єкти сучасної військової історії України. Такі маршрути можуть стати

важливим елементом громадянського виховання та формування історичної пам'яті [19; 20; 26].

Для забезпечення ефективного розвитку внутрішнього туризму необхідна взаємодія держави, місцевих громад, туристичного бізнесу, закладів освіти та громадських організацій. Саме комплексний підхід дозволить створити умови для довгострокового розвитку туристичної галузі та реалізації її соціального потенціалу [4; 22].

Основні соціальні ефекти розвитку внутрішнього туризму наведено в таблиці 3.6 [15; 17; 18].

Таблиця 3.6

Очікувані соціальні результати розвитку внутрішнього туризму

Соціальний ефект	Характеристика
Зміцнення національної ідентичності	Поширення знань про історію та культуру України
Розвиток громадянської свідомості	Формування відповідального ставлення до держави
Посилення суспільної згуртованості	Поглиблення міжрегіональної взаємодії
Збереження культурної спадщини	Популяризація історичних та культурних об'єктів
Підтримка місцевих громад	Розвиток підприємництва та зайнятості
Психологічне відновлення населення	Покращення соціального самопочуття громадян

Таким чином, внутрішній туризм має значний потенціал для виконання ролі одного з ключових чинників післявоєнного відновлення України. Його розвиток сприятиме економічному зростанню, відновленню туристичної інфраструктури, підтримці місцевих громад, зміцненню національної ідентичності та формуванню суспільної згуртованості. Реалізація запропонованих стратегічних напрямів дозволить підвищити ефективність

туристичної галузі та використати її потенціал для побудови стійкого й консолідованого українського суспільства [4; 15; 17; 35].

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було визначено перспективні напрями використання внутрішнього туризму як інструменту зміцнення національної ідентичності в післявоєнний період та обґрунтовано практичні підходи до його подальшого розвитку. Встановлено, що внутрішній туризм здатний виконувати не лише економічні та рекреаційні функції, а й виступати важливим механізмом формування громадянської свідомості, патріотичних цінностей та суспільної згуртованості.

У процесі дослідження доведено доцільність розроблення туристичних продуктів патріотичного та культурно-пізнавального спрямування, які поєднують ознайомлення з історичною спадщиною, культурними надбаннями та сучасними подіями в житті держави. Такі туристичні продукти сприяють поглибленню знань про історію України, формуванню національної пам'яті та посиленню почуття належності громадян до єдиного культурного простору.

Важливу роль у популяризації внутрішнього туризму відіграють сучасні маркетингові інструменти. Визначено, що найбільш ефективними засобами просування туристичних продуктів є цифровий маркетинг, брендинг територій, подієвий маркетинг, PR-технології та використання соціальних мереж. Їх комплексне застосування забезпечує підвищення обізнаності населення про туристичний потенціал України, стимулює туристичну активність і сприяє формуванню позитивного іміджу українських дестинацій. Обґрунтовано, що стратегічний розвиток внутрішнього туризму в післявоєнний період має базуватися на принципах сталості, інноваційності та соціальної відповідальності. Серед ключових напрямів визначено відновлення туристичної інфраструктури, збереження культурної спадщини, цифровізацію туристичних послуг, підтримку місцевих громад, розвиток патріотичного та

меморіального туризму, а також створення нових туристичних маршрутів, пов'язаних з історією та культурою України.

Дослідження підтвердило, що внутрішній туризм може стати одним із важливих чинників післявоєнного відновлення держави, сприяючи економічному розвитку регіонів, підтримці підприємницької діяльності, створенню нових робочих місць та активізації міжрегіональної взаємодії. Водночас його соціокультурний потенціал дозволяє використовувати туристичну діяльність як ефективний інструмент зміцнення національної ідентичності, консолідації суспільства та формування спільного бачення майбутнього України.

Таким чином, реалізація запропонованих у розділі заходів сприятиме підвищенню ролі внутрішнього туризму у процесах післявоєнного відновлення, розвитку громадянської свідомості та зміцнення національної єдності. Отримані результати підтверджують, що внутрішній туризм має значний потенціал для забезпечення соціальної стабільності, культурного відродження та сталого розвитку українського суспільства.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження ролі внутрішнього туризму у зміцненні національної ідентичності в умовах воєнного та післявоєнного розвитку України. Проведений теоретичний аналіз, вивчення сучасного стану туристичної сфери та визначення перспектив її розвитку дали змогу досягти поставленої мети дослідження та виконати визначені завдання.

У результаті дослідження встановлено, що національна ідентичність є складним соціокультурним феноменом, який формується під впливом історичної пам'яті, культури, мови, громадянської свідомості, національних символів та спільних цінностей. Вона виступає важливим чинником суспільної стабільності, консолідації громадян та розвитку державності. В сучасних умовах особливого значення набувають механізми її підтримки та зміцнення, серед яких вагоме місце посідає внутрішній туризм.

Доведено, що внутрішній туризм виконує не лише економічну та рекреаційну функції, а й має значний соціокультурний потенціал. Подорожі територією України сприяють ознайомленню громадян з історико-культурною спадщиною, природними ресурсами, традиціями та особливостями регіонів, що забезпечує формування почуття належності до єдиного національного простору, розвитку патріотичних цінностей та громадянської свідомості.

Аналіз сучасного стану внутрішнього туризму в Україні показав, що повномасштабна війна суттєво вплинула на функціонування туристичної галузі, змінивши географію туристичних потоків, структуру попиту та пріоритети споживачів туристичних послуг. Водночас внутрішній туризм продемонстрував високий рівень адаптивності до кризових умов та почав виконувати нові функції, пов'язані з психологічною підтримкою населення, формуванням колективної пам'яті, популяризацією героїчних сторінок сучасної історії України та зміцненням суспільної єдності.

Визначено, що туристичні ресурси України мають значний потенціал для розвитку внутрішнього туризму та формування національної самосвідомості. Історико-культурні пам'ятки, об'єкти національної спадщини, музеї, меморіальні комплекси, етнографічні та природні ресурси створюють основу для розвитку культурно-пізнавального, патріотичного, меморіального та освітнього туризму, які сприяють збереженню історичної пам'яті та популяризації української культури.

Дослідження підтвердило доцільність використання світового досвіду країн, які успішно інтегрували туристичну діяльність у процеси суспільної консолідації, збереження культурної спадщини та розвитку національної самосвідомості. Практики Франції, Польщі, Німеччини, Японії та інших держав можуть бути адаптовані до українських умов з урахуванням сучасних викликів та потреб післявоєнного відновлення.

У роботі обґрунтовано перспективні напрями використання внутрішнього туризму як інструменту зміцнення національної ідентичності у післявоєнний період. Серед них особливого значення набувають розроблення туристичних продуктів патріотичного та культурно-пізнавального спрямування, створення маршрутів національної пам'яті, розвиток меморіального туризму, цифровізація туристичних послуг, підтримка місцевих громад та активне використання сучасних маркетингових інструментів популяризації внутрішнього туризму.

Встановлено, що ефективний розвиток внутрішнього туризму сприятиме не лише відновленню туристичної галузі, а й забезпечуватиме комплексний позитивний вплив на соціально-економічний розвиток регіонів, створення нових робочих місць, підтримку малого та середнього бізнесу, відновлення культурної інфраструктури та підвищення інвестиційної привабливості територій. Водночас його соціокультурна функція сприятиме формуванню спільних цінностей, зміцненню національної єдності та розвитку громадянської відповідальності.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують, що внутрішній туризм є важливим чинником зміцнення національної ідентичності, суспільної згуртованості та післявоєнного відновлення України. Його потенціал значно виходить за межі туристичної сфери та може бути ефективно використаний як інструмент формування історичної пам'яті, розвитку патріотизму, популяризації культурної спадщини та консолідації українського суспільства навколо спільних національних цінностей і стратегічних цілей розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 01.05.2026).
2. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 01.05.2026).
3. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (дата звернення: 01.04.2026).
4. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-р> (дата звернення: 01.05.2026).
5. Державне агентство розвитку туризму України: офіційний вебсайт. URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 01.04.2026).
6. Державна служба статистики України: офіційний вебсайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.04.2026).
7. Всесвітня туристична організація ООН (UN Tourism): офіційний вебсайт. URL: <https://www.unwto.org> (дата звернення: 27.04.2026).
8. UNESCO World Heritage Centre: офіційний вебсайт. URL: <https://whc.unesco.org> (дата звернення: 27.04.2026).
9. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 395 с.
10. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). Київ: Альтерпрес, 2020. 436 с.
11. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Книги-XXI, 2021. 300 с.

12. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 336 с.
13. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 368 с.
14. Мальська М.П., Пандяк І.Г. Туризм: теорія та практика. Київ: Каравела, 2021. 544 с.
15. Гаврильчак Н.В. Туризм як чинник формування національної ідентичності. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2022. № 52. С. 112-118.
16. Савіцька О.П. Культурний туризм як засіб збереження історичної пам'яті. Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні. 2023. № 7. С. 48-54.
17. Бондаренко В.М. Внутрішній туризм як фактор розвитку громадянської свідомості. Економіка та суспільство. 2023. № 55. С. 132-138.
18. Петрова І.В. Національна ідентичність: теоретичні засади та сучасні виклики. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Соціологія. 2022. № 47. С. 67-73.
19. Гнатюк О.М. Історична пам'ять та національна ідентичність українців. Київ: Ніка-Центр, 2021. 256 с.
20. Ковальчук А.В. Патріотичний туризм як складова національно-патріотичного виховання молоді. Молодий вчений. 2023. № 4 (116). С. 95-99.
21. Дудник І.М. Географія туризму. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 312 с.
22. Цьохла С.Ю. Менеджмент туристичної індустрії. Київ: Кондор, 2021. 400 с.
23. UN Tourism World Tourism Barometer. Madrid: UN Tourism, 2025. URL: <https://www.unwto.org/statistics> (дата звернення: 01.05.2026).
24. UNESCO Culture and Heritage Tourism Programme. URL: <https://www.unesco.org> (дата звернення: 28.04.2026).

25. Європейська хартія культурної спадщини. URL: <https://www.coe.int> (дата звернення: 28.04.2026).
26. Український інститут національної пам'яті: офіційний вебсайт. URL: <https://uinp.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2026).
27. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України: офіційний вебсайт. URL: <https://mcip.gov.ua> (дата звернення: 05.05.2026).
28. Національна туристична організація України: офіційний вебсайт. URL: <https://www.ntoukraine.org> (дата звернення: 05.05.2026).
29. Tourism and Cultural Heritage in Europe. European Commission Report. Brussels, 2024. 118 p.
30. Smith M. Cultural Tourism. London: Routledge, 2022. 248 p.
31. Richards G. Cultural Tourism: Global and Local Perspectives. New York: Routledge, 2023. 290 p.
32. Timothy D. Heritage Tourism. London: Routledge, 2021. 410 p.
33. Hall C.M. Tourism and National Identity. Bristol: Channel View Publications, 2022. 276 p.
34. OECD Tourism Trends and Policies 2024. Paris: OECD Publishing, 2024. 412 p.
35. WTTC Economic Impact Report 2025. World Travel & Tourism Council. URL: <https://wttc.org> (дата звернення: 05.05.2026).

Список об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО:

1. Київ:

Софійський собор;

Києво-Печерська лавра;

Церква Спаса на Берестові.

2. Історичний центр Львова.

3. Пункти геодезичної дуги Струве.

4. Первісні букові ліси Карпат.

5. Резиденція митрополитів Буковини та Далмації у Чернівцях.

6. Дерев'яні церкви Карпатського регіону в Польщі та Україні:

Потелич (Львівська область), Церква Святого Духа;

Матків (Львівська область), Церква Собору Пресвятої Богородиці;

Жовква (Львівська область), Церква Святої Трійці;

Дрогобич (Львівська область), Церква святого Юра;

Рогатин (Івано-Франківська область), Церква Святого Духа;

Нижній Вербіж (Івано-Франківська область), Церква Різдва Пресвятої Богородиці;

Ясіня (Закарпатська область), Вознесенська церква;

Ужок (Закарпатська область), Церква святого Михайла.

7. Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хора у Севастополі (Крим).

8. Історичний центр і порт Одеси.